

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎี รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา กลวิธีการแปลคำปรากฏร่วมของคำนามกับคุณศัพท์จากเรื่องเล่าภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย โดย แบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

- 2.1 นิยาม ลักษณะเฉพาะ และประเภทของคำปรากฏร่วม
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีด้านการแปล
- 2.3 ลักษณะภาษาในงานเขียนประเภทเรื่องเล่า
- 2.4 การใช้คลังข้อมูลภาษาเพื่อช่วยในการวิเคราะห์การแปลคำปรากฏร่วม

2.1 นิยาม ลักษณะเฉพาะ และประเภทของคำปรากฏร่วม

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับนิยามของคำปรากฏร่วม (collocation) ในภาพรวม ช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจลักษณะเฉพาะของคำปรากฏร่วม รวมทั้งเกณฑ์ในการแบ่งประเภทของคำปรากฏร่วม ซึ่งจะกล่าวถึงเป็นลำดับต่อไป

2.1.1 นิยามของคำปรากฏร่วม

นักภาษาศาสตร์ได้ให้คำจำกัดความหรือความหมายของคำปรากฏร่วมต่างๆ กัน ดังนี้

เฟิร์ธ (Firth, 1957, p. 181): “Collocations of a given word are statements of the habitual or customary places of the word.” (คำปรากฏร่วมของคำคำหนึ่ง หมายถึง ข้อความที่มักจะปรากฏร่วมกับคำคำนั้น) และ “You shall know a word by the company it keeps.” (เราจะรู้จักคำคำหนึ่งได้ก็จากคำข้างเคียงที่อยู่ด้วยกัน) (Firth, 1957, p. 11)

ซินแคลร์ (Sinclair 1991b, p. 170): “Collocation is the occurrence of two or more words within short space of each other in a text.” (การปรากฏร่วมกันของคำ คือการที่ คำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปมาอยู่ร่วมกัน โดยมีระยะห่างจากกันช่วงสั้นๆ ในข้อความ)

ลูอิส (Lewis, 1998, p. 25): “Collocations are those combinations of words which occur naturally with greater than random frequency.” (คำปรากฏร่วม คือคำหรือกลุ่มคำที่มักปรากฏอยู่ร่วมกัน พังแล้วเป็นธรรมชาติในภาษานั้นๆ และมีความถี่การปรากฏสูงกว่าความถี่ที่คำหรือกลุ่มคำนั้นอาจปรากฏอยู่ร่วมกันโดยบังเอิญ)

เนชั่น (Nation, 2001, p. 324): “Collocations are closely structured groups whose parts frequently or uniquely occur together.” (คำปรากฏร่วม คือกลุ่มคำที่มีลักษณะโครงสร้างค่อนข้างตายตัว โดยคำที่ประกอบเป็นกลุ่มคำนั้นมักปรากฏอยู่ร่วมกันบ่อย หรือมีลักษณะเฉพาะในการใช้ร่วมกัน)

เบเคอร์ (Baker, 2005, p. 285): “Collocation: The tendency of certain words to co-occur regularly in a given language.” (คำปรากฏร่วม คือแนวโน้มที่คำบางคำจะปรากฏร่วมกันเป็นประจำในภาษาหนึ่งๆ)

วงศ์ วรรณพิเชฐ (Wattanaphichet, 2004, p. iv): “(คำปรากฏร่วมคือ) กลุ่มคำที่ต้องใช้ร่วมกันและมีการจัดวางคำในตำแหน่งตามที่เจ้าของภาษานิยมและเห็นว่าถูกต้อง”

สุพรรณิ ปันมณี (2549, น. 251): “(คำปรากฏร่วมคือ) การที่คำตั้งแต่สองคำขึ้นไป ปรากฏอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนเป็นธรรมชาติ แล้วสร้างหน่วยความหมายใดหน่วยความหมายหนึ่งขึ้นมาร่วมกัน โดยบริบทในการอยู่ร่วมกันของคำจะเป็นตัวกำหนดว่า ความหมายของวลีนั้นๆ หรือคำคำนั้นในประโยคใช้ในความหมายใด ความหมายหลัก ความหมายรอง หรือความหมายเชิงเปรียบเทียบ”

จากคำจำกัดความข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่า นักภาษาศาสตร์เห็นตรงกันว่าคำปรากฏร่วม หมายถึงคำหรือกลุ่มคำที่ใช้ร่วมกัน หรือปรากฏอยู่ในตำแหน่งที่ใกล้เคียงกันในบริบทหรือข้อความ มีลักษณะเป็นธรรมชาติของภาษาและเป็นการใช้ตามปกติของเจ้าของภาษา การศึกษาเรื่องคำปรากฏร่วมอาจมุ่งเน้นไปที่ตำแหน่งที่ปรากฏร่วมกันและความถี่ในการปรากฏร่วมกัน หรือวิเคราะห์เจาะลึกในระดับโครงสร้างและลักษณะพิเศษในการปรากฏร่วมกัน ด้วยเหตุนี้การศึกษาเรื่องคำปรากฏร่วมจึงมีขอบเขตกว้างขวางเป็นอย่างมาก ผู้ที่ศึกษาเรื่องคำปรากฏร่วมอาจเลือกศึกษาเฉพาะตำแหน่งที่ปรากฏร่วมกัน ความถี่ในการปรากฏร่วมกัน ความเป็นธรรมชาติในการปรากฏร่วมกัน โครงสร้างของการปรากฏร่วมกัน หรือลักษณะพิเศษของการปรากฏร่วมกัน โดยอาจเลือกศึกษาประเด็นใดประเด็นหนึ่งเป็นหลัก หรือหลายประเด็นประกอบกัน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาคำปรากฏร่วมจากตำแหน่งในการปรากฏร่วมกัน คือเฉพาะคำคุณศัพท์ที่วางหน้าคำนาม (adjective + noun) เป็นหลัก โดยพิจารณาควบคู่ไปกับ

รูปแบบการใช้ร่วมกัน (patterns of collocation) ที่เป็นธรรมชาติของภาษาต้นฉบับและภาษาฉบับแปล เพื่อนำมาวิเคราะห์ความหมายและกลวิธีที่ใช้ในการแปล เพื่อถ่ายทอดความหมายของคำปรากฏร่วมในภาษาต้นฉบับ เป็นคำหรือวลีหรือข้อความที่เทียบเคียงในภาษาฉบับแปล

2.1.2 ลักษณะเฉพาะของคำปรากฏร่วม

การปรากฏร่วมกันของคำมีรูปแบบ (form) และความสัมพันธ์ระหว่างกัน (relationship) ที่หลากหลายเป็นอันมาก จึงเป็นอุปสรรคสำคัญในการศึกษา เนื่องจากนำมาจำแนกแยกแยะอย่างเป็นระบบได้ค่อนข้างยาก (Nation, 2001, p. 317) ผู้วิจัยจะกล่าวถึงลักษณะเฉพาะของคำปรากฏร่วมในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยทั่วไป เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์คำปรากฏร่วมในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. คำปรากฏร่วมเป็นการใช้หรือการปรากฏร่วมกันของคำอย่างเป็นธรรมชาติ (natural co-occurrence) โดยไม่มีหลักเกณฑ์หรือเหตุผลในการใช้ที่ชัดเจนเป็นระบบ (arbitrariness) การคิดตามหลักเหตุผลว่าน่าจะใช้ร่วมกันได้กับการใช้จริงจึงอาจสวนทางกันได้ ลูอิส (Lewis, 1998, pp. 25-26) กล่าวถึงปัญหานี้ว่าในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษอาจมีการยกตัวอย่าง drink coffee, drive cars ว่าเป็นคำที่มักจะใช้ร่วมกัน แต่เมื่อตรวจสอบกับสถานการณ์จริงกลับพบว่ามีการใช้ด้วยกันค่อนข้างน้อย (ดู ตารางที่ 2.1)

ตารางที่ 2.1

แสดงตัวอย่างการใช้คำปรากฏร่วมในสถานการณ์จริง (Lewis, 1998)

ตัวอย่างการใช้คำปรากฏร่วม drive cars	ตัวอย่างการใช้คำปรากฏร่วม drink coffee
So, how did you come this morning? + Oh, I brought the car. /I drove. - Oh, I drove the car.	Would you like a coffee? + No thanks, I've just had one. - No thanks, I've just drunk one.
+ เป็นภาษาที่เจ้าของภาษายอมรับ - เป็นภาษาที่ไม่เป็นธรรมชาติ หรือเจ้าของภาษาไม่นิยมใช้	

ในการทำงานเดียวกันก็มีคำจำนวนไม่น้อยที่นำจะใช้แทนกันได้ แต่เจ้าของภาษากลับไม่ยอมรับ เช่น high/ tall แปลว่า “สูง” เราใช้ high/tall กับวัตถุหรือสถานที่ แต่กับคน ใช้ tall เท่านั้น หรือ look at/ gaze at แปลว่า “มองดู”, “พิจารณา” เราใช้ look at กับคน (a person) หรือปัญหา (a problem) ได้ แต่ใช้ gaze at กับคนเท่านั้น เมื่อพิจารณาในแง่นี้จะเห็นว่าความหมายของคำอาจไม่ได้เป็นตัวกำหนดการปรากฏร่วมของคำเสมอไป (Baker, 2005, p. 47) เพราะคำที่มีความหมายเหมือนกัน (synonyms) หรือมีความหมายใกล้เคียง (near-synonyms) เช่น rancid และ addled เป็นคำคุณศัพท์ แปลว่า “เสีย” เหมือนกัน แต่ถ้าเป็น “เนยเสีย” ต้องใช้ว่า rancid butter และ “ไข่เสีย” ต้องใช้ addled eggs เท่านั้น จะใช้สลับกันไม่ได้ (Palmer, 1976, อ้างถึงใน Baker, 2005, p.47) หรือคำคุณศัพท์ในชุด unblemished, spotless, flawless, immaculate, impeccable (Cruse, 1986, อ้างถึงใน Baker, 2005, p. 48) ซึ่งมีความหมายรวมกันว่า “ไม่มีที่ติ” นั้น ไม่อาจปรากฏร่วมกับคำนาม (collocates) ในชุดเดียวกันได้อย่างอิสระดังแสดงในตารางข้างล่างนี้ (ดู ตารางที่ 2.2)

ตารางที่ 2.2

แสดงคำปรากฏร่วมของคำนามกับคำคุณศัพท์ที่มีความหมายเหมือนกัน (Baker, 2005)

collocates (นาม ที่ปรากฏร่วม)	unblemished (ไม่มีมลทิน)	spotless (ไม่มีจุด ด่าง)	flawless (ไม่มีตำหนิ)	immaculate (บริสุทธิ์)	impeccable (สมบูรณ์ แบบ)
performance (การปฏิบัติ)	—	—	+	+	+
argument (การโต้แย้ง)	—	—	+	—	?
complexion (ลักษณะผิว)	?	?	+	—	—
behaviour (ความ ประพฤติ)	—	—	—	—	+

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

collocates (นาม ที่ปรากฏรวม)	unblemished (ไม่มีมลทิน)	spotless (ไม่มีจุด ด่าง)	flawless (ไม่มีตำหนิ)	immaculate (บริสุทธิ์)	impeccable (สมบูรณ์ แบบ)
kitchen (ครัว)	–	+	–	+	–
record (การบันทึก)	+	+	–	?	+
reputation (ชื่อเสียง)	?	+	–	?	?
taste (รสชาติ)	–	–	?	?	+
order (ความ เป็นระเบียบ)	–	–	?	+	+
credentials (ประวัติ ผลงาน)	–	–	–	–	+
+ คำปรากฏรวมที่ใช้กันทั่วไป/ เป็นที่ยอมรับ - คำปรากฏรวมที่ไม่ค่อยใช้กัน/ ไม่เป็นที่ยอมรับ ? ยังเป็นปัญหา/ อาจเป็นที่ยอมรับในการใช้ภาษาเฉพาะบุคคล					

นอกจากนี้แล้ว ความหมายกว้างหรือแคบของคำศัพท์ (level of specificity) มีอิทธิพลต่อคำศัพท์ที่มาปรากฏรวมกัน (Beekman and Callow, 1974, อ้างถึงใน Baker 2005, p. 50) กล่าวคือยิ่งเป็นคำที่มีความหมายกว้างเท่าไร จำนวนคำปรากฏรวมก็ยิ่งมากตาม แต่ถ้าเป็นคำที่ใช้อย่างเจาะจง จำนวนคำปรากฏรวมจะจำกัดไปด้วย (เช่น bury สามารถปรากฏรวมกับคำต่างๆ เช่น people, treasure, head, face, feelings, memories ฯลฯ แต่คำที่เป็นลูกกลุ่ม interred/entomb กลับปรากฏรวมได้เฉพาะ people เท่านั้น) ความหมายหรือนัยของคำ (number of senses) ก็มีผลเช่นเดียวกัน กล่าวคือยิ่งมีความหมายหลากหลายเท่าไร คำปรากฏรวมยิ่ง

แตกต่างกันออกไป (เช่น run ในความหมายว่า manage จะปรากฏร่วมกับ company, institution, business แต่ถ้าใช้ในความหมาย operate/provide จะปรากฏร่วมกับ service, course เป็นต้น)

จากตัวอย่างคำปรากฏร่วมที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า การปรากฏร่วมกันของคำโดยทั่วไปมีแนวโน้มที่จะเป็นธรรมชาติของการใช้ภาษา และมักขึ้นอยู่กับความนิยมในการใช้ของเจ้าของภาษา โดยที่อาจไม่ต้องมีเหตุผลหรือหลักการใช้ที่แน่นอน แม้ว่าบางครั้งความหมายของคำอาจช่วยให้มองเห็นแนวโน้มของคำที่สามารถใช้ร่วมกันได้อย่างเป็นธรรมชาติในภาษานั้นๆ ก็ตาม

2. คำปรากฏร่วมมีลักษณะเป็นสำนวน (idiomatic) นักภาษาศาสตร์มองว่าคำปรากฏร่วมอาจจัดเป็นประเภทหนึ่งของสำนวน โดยเฉพาะกรณีที่คำปรากฏร่วมทำให้เกิดความหมายใหม่ หรือความหมายที่แตกต่างไปจากคำแต่ละคำที่ใช้ร่วมกัน

สุพรรณ ปันมณี (2549, น. 254-255) เรียกคำปรากฏร่วมที่มีการเรียงลำดับคำอย่างเจาะจงและคงที่ เช่น bread and butter, day and night, ladies and gentleman ฯลฯ ว่าเป็น “สหพพิเศษ” (special collocation) และรวมเอาสำนวนต่างๆ เช่น kick the bucket ไว้ในคำปรากฏร่วมประเภทนี้ด้วย

เบเคอร์ (Baker, 2005, pp. 53, 63) มองว่าคำปรากฏร่วมเป็นรูปภาษา (patterns of language) ที่ค่อนข้างยืดหยุ่นและใช้ได้หลากหลาย เช่น deliver a letter, delivery of letter, a letter has been delivered ในขณะเดียวกันก็มีความหมายที่สัมพันธ์ต่อกัน เช่น คำว่า dry ความหมายทั่วไป แปลว่า “แห้ง” นอกจากมีคำปรากฏร่วมทั่วไป เช่น คำนามทั่วไปที่สามารถมีสภาพแห้งได้ เป็นต้นว่า dry clothes (เสื้อผ้าแห้ง), dry weather (อากาศแห้ง) แล้ว ยังมีคำปรากฏร่วมอื่นๆ ที่พบว่ารูปแบบการใช้ร่วมกันมีส่วนกำหนดความหมายของคำปรากฏร่วมนั้นๆ เช่น ทำให้เกิดความหมายใหม่หรือความหมายที่เป็นสำนวน (idiomatic meaning) (ดู ตารางที่ 2.3) หากผู้แปลไม่ตระหนักถึงรูปแบบการใช้ร่วมกันที่มีผลต่อความหมายของคำปรากฏร่วมในภาษาต้นฉบับ ก็อาจแปลโดยจับความหมายของคำแต่ละคำมารวมกัน ทำให้ได้คำแปลที่ไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสมกับบริบท

ตารางที่ 2.3

แสดงคำปรากฏร่วมของคำคุณศัพท์กับคำนาม (dry + noun)

คำปรากฏร่วม (dry + noun)	คำอธิบายความหมาย	แนวโน้มของคำแปล
dry cow	ใช้กับวัว หมายถึงแม่วัวที่ไม่มีน้ำนม เนื่องจากอยู่ในช่วงพักท้องใกล้คลอด	วัวน้ำนมแห้ง
dry bread	ใช้กับขนมปังที่รับประทานโดยไม่ทาเนยหรือแยม	ขนมปังเปล่า
dry wine	ใช้กับเหล้า เช่น ไวน์ หมายถึงไวน์ที่ไม่มีกากน้ำตาล ตรงข้ามกับไวน์หวานซึ่งหมักเต็มที่แล้ว	ไวน์ชนิดไม่หวาน
dry sound	ใช้กับเสียง หมายถึงเสียงที่ไม่ได้ใส่เอฟเฟกต์หรือลูกเล่นประกอบ	เสียงไม่แต่งเอฟเฟกต์
dry voice	ใช้กับเสียงพูด หมายถึงเสียงที่ไม่มีอารมณ์ความรู้สึก	เสียงเย็นชา
dry country	ใช้กับเมือง รัฐ หรือประเทศที่มีการออกกฎหมายห้ามดื่มหรือซื้อขายสุรา	ประเทศห้ามจำหน่ายหรือดื่มสุรา
dry book	ใช้กับหนังสือ การแสดงละคร หรือกิจกรรม ในความหมายว่าน่าเบื่อ หรือไม่มีอะไรน่าสนใจ	หนังสือไม่ชวนอ่าน
dry humour	ใช้กับตลกที่ไม่แสดงออกทางสีหน้าหรืออารมณ์	ตลกหน้าตาย
dry run	ใช้กับการฝึกซ้อมแบบปฏิบัติจริง	การซักซ้อม

เป็นที่น่าสังเกตว่า “ความเป็นสำนวน” (idiomaticity) ของคำปรากฏว่มนั้นมีระดับที่แตกต่างกัน (Sinclair, 1991; Howarth, 1998; Lewis, 2001; Nation, 2001) หากเปรียบเทียบลักษณะของคำศัพท์ที่ “เป็นสำนวน” กับ “ไม่เป็นสำนวน” แล้ว (ดู ตารางที่ 2.4) คำปรากฏว่มน่าจะจัดอยู่ในกลุ่มที่ค่อนข้างไปทางสำนวน กล่าวคือมีตำแหน่งการปรากฏว่มนที่ตายตัวในระดับหนึ่ง (คำที่ใช้ร่วมกันอาจเปลี่ยนแปลงได้บ้าง) แต่ยังมีความหมายที่สัมพันธ์กับคำที่ปรากฏว่มนกัน (คาดเดาความหมายได้ในระดับหนึ่ง) ในพจนานุกรม *The Oxford Dictionary of Current Idiomatic English* (อ้างถึงใน Lewis, 2001, p. 130) ได้มีการจัดระดับความเป็นสำนวนจากมากไปหาน้อย (ดู ตารางที่ 2.5) ดังนี้

Pure idioms หมายถึงสำนวนตายตัว เช่น blow the gaff (to tell the secret, especially by mistake) มีความเป็นสำนวนมากที่สุด ตายตัวมากที่สุด เพราะไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ และไม่อาจตีความตามตัวอักษร หรือเดาความหมายทั้งหมดจากความหมายของคำแต่ละคำที่มาประกอบกันเป็นสำนวนนั้น

Figurative idioms หมายถึงสำนวนเชิงเปรียบเทียบ เช่น catch a fire (to begin to burn), a close shave (a situation in which you only just manage to avoid an accident) เป็นสำนวนที่ค่อนข้างตายตัว แต่แตกต่างจาก pure idioms ตรงที่พอจะเดาความหมายเชิงเปรียบเทียบได้จากความหมายตรงตัวของคำ

Restricted collocations หมายถึงกลุ่มคำที่มีรูปแบบหรือสำนวนที่ตายตัวอยู่บางส่วน แต่บางส่วนก็มีความยืดหยุ่น สามารถใช้คำที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน หรือคำที่อยู่ในขอบเขตความหมายเดียวกันมาแทนที่ได้ เช่น jog someone's memory (to say or do something that makes somebody remember something) “to jog ...’s memory” เป็นส่วนที่เป็นสำนวนตายตัว แต่สามารถใช้คำที่เป็น possessive adjective คำใดคำหนึ่งมาแทรกระหว่างกลางได้ เช่น his, her, their

Open collocations หรือ free collocations หมายถึงคำปรากฏว่มนที่เกิดจากการประสมคำอย่างอิสระ คำแต่ละคำที่มาประกอบกันเป็นคำปรากฏว่มนนั้นมีความหมายตามตัวอักษรทุกคำ

ตารางที่ 2.4

แสดงการเปรียบเทียบลักษณะของคำศัพท์ที่ “เป็นสำนวน” กับ “ไม่เป็นสำนวน”

เป็นสำนวน (idiomatic)	ไม่เป็นสำนวน (non-idiomatic)
1. เรียงลำดับคำตายตัว (fixed)	1. เรียงลำดับคำไม่ตายตัว (variable)
2. มีความหมายไม่ตรงตามตัวอักษร (non-literal)	2. มีความหมายตรงตามตัวอักษร (literal)
3. เดาความหมายไม่ได้ (opaque)	3. เดาความหมายได้ (transparent)

ตารางที่ 2.5

แสดงการจัดระดับความเป็นสำนวนจากน้อยไปหามากพร้อมตัวอย่างคำ

(ปรับจากตารางของ Howarth, 1988, p. 28)

free collocations (คำปรากฏร่วมอิสระ)	restricted collocations (คำปรากฏร่วมจำกัด)	figurative idioms (สำนวนเชิงเปรียบเทียบ)	pure idioms (สำนวนตายตัว)
blow a trumpet	blow a fuse	blow your own trumpet	blow the gaff
big chair, dry grass	high winds, rapt silence	golden hour, thunderous cheers	bad apple, cold shoulders

เมื่อพิจารณาคำจำกัดความโดยกว้างของสำนวนดังกล่าวมานี้ เราจะพบว่าคำปรากฏร่วม เช่น a cool reception, heavy rain, take the opportunity to show ต่างก็มีความเป็นสำนวนในระดับหนึ่ง แม้ว่าจะไม่ใช่ในความหมายของสำนวนแบบดั้งเดิมก็ตาม และมุมมองนี้ยังเป็นประโยชน์อย่างมากในการเรียนรู้หรือจดจำคำศัพท์ในรูป “หน่วยหลายคำ” (multi-word unit) หรือที่เรียกว่า chunk (กลุ่มก้อนคำที่เก็บอยู่ในความจำของมนุษย์ ประกอบด้วยคำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป แต่มักจะไม่เกิน 7 คำ) คำปรากฏร่วมก็ถือเป็น “กลุ่มก้อนคำสำเร็จรูป” (prefabricated chunk) ประเภทหนึ่งที่ผู้เรียนภาษาต่างประเทศจำเป็นต้องเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการใช้สำนวนภาษาที่เป็นธรรมชาติแบบเจ้าของภาษา (Howarth, 1998; Lewis, 1998, 2001; Nation 2001)

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะคำปรากฏร่วมของคำนามกับคำคุณศัพท์ และเมื่อลองนำกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษามาจัดเข้ากลุ่มตามระดับความเป็นสำนวนจากน้อยไปหามาก พบว่ามีอยู่ในทุกระดับ ตั้งแต่คำปรากฏร่วมอิสระ เช่น big chair, dry grass (คำว่า big ในความหมายว่ามีขนาดใหญ่ และคำว่า dry ในความหมายว่ามีสภาพที่แห้ง จะปรากฏร่วมกับคำนามต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง) คำปรากฏร่วมจำกัด เช่น high winds, rapt silence (คำว่า high ในความหมายว่ามากกว่าปกติธรรมดา และคำว่า rapt ในความหมายว่าสนใจจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะปรากฏร่วมกับคำนามเฉพาะบางคำเท่านั้น เช่น high temperature, high quality, rapt audience, rapt attention เป็นต้น) คำปรากฏร่วมที่เป็นสำนวนเชิงเปรียบเทียบ เช่น golden hour (แปลว่า “ชั่วโมงทอง” หมายถึงเวลามีค่าเทียบเท่ากับทองคำ คำว่า golden อาจปรากฏร่วมกับคำอื่นในความหมายเดียวกันนี้ได้อีก เช่น golden memories, golden opportunity เป็นต้น) thunderous cheers (แปลว่า “เสียงโห่ร้องดังสนั่น” เทียบได้กับเสียงฟ้าร้อง คำว่า thunderous ยังใช้ร่วมกับคำอื่นที่มีความหมายเดียวกันนี้ เช่น thunderous boom, thunderous applause เป็นต้น) และคำปรากฏร่วมที่เป็นสำนวนตายตัว เช่น bad apple (หมายถึงคนที่มีอิทธิพลไม่ดีเหนือคนอื่น) cold shoulders (มาจากสำนวนเต็มๆ ว่า to give someone the cold shoulder หมายถึงปฏิบัติต่อใครบางคนอย่างไม่เป็นมิตร)

3. คำปรากฏร่วมอาจขึ้นอยู่กับประเภทของตัวบท ประเภทของตัวบท (genre/text type) รวมถึงระดับภาษา (register) และลีลาการเขียน (style) เป็นปัจจัยบ่งชี้ความเป็นปกติธรรมดาในการปรากฏร่วมกันของคำ (collocational normality) และทำให้คำปรากฏร่วมหนึ่งๆ อาจใช้ได้กับตัวบท ระดับภาษา หรือลีลาการเขียนบางประเภทเท่านั้น (Partington, 1998, p. 17) กล่าวคือตัวบทต่างประเภทจะพบลักษณะการปรากฏร่วมกันของคำที่ต่างกันด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เฟิร์ธ (Firth, 1957, อ้างถึงใน Partington, 1998, p. 17) กล่าวถึงตัวอย่างคำว่า time ว่าโดยทั่วไปจะปรากฏร่วมกับคำว่า saved, spent, wasted, frittered away ฯลฯ แต่ในภาษาข่าว กีฬา คำว่า time มักจะปรากฏร่วมกับคำว่า half, full, extra, injury, the first, the second, the third ฯลฯ มากกว่า

ซินแคลร์ (Sinclair, 1966, อ้างใน Partington, 1998, p. 17) กล่าวถึงตัวอย่างคำว่า vigorous depressions, dull highlights ว่าหากกล่าวลอยๆ คำปรากฏร่วมเหล่านี้อาจฟังดูแปลกประหลาด แต่เป็นศัพท์เฉพาะที่ใช้กันในวงการถ่ายภาพหรืออุตุนิยมวิทยา

ฮิลล์ (Hill, 2001, p. 56) ยกตัวอย่างรายงานข่าวการเงินว่ามักพบคำปรากฏร่วม เช่น shares (ที่แปลว่า “หุ้น”) ใช้กับกริยากลุ่มหนึ่งเสมอ เช่น recover, fall, rise เป็นต้น

นอกจากแนวโน้มของคำปรากฏร่วมอาจขึ้นอยู่กับประเภทของตัวบทแล้ว บางครั้งตัวบทบางประเภทอาจมีการใช้คำปรากฏร่วมที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ตามความมุ่งหมายของผู้ใช้ และอาจมีรูปแบบผิดไปจากที่ใช้กันตามปกติ (Baker, 2005, pp. 50-51) ตัวอย่างเช่น compulsive gambler (คนที่ติดพนัน) เป็นคำปรากฏร่วมที่พบได้ทั่วไปในภาษาอังกฤษ แต่บางครั้งอาจมีการใช้ที่แหวกไปจากที่นิยมใช้กันเป็น heavy gambler ดังตัวอย่างข้างล่างนี้

I first met Hugh Fraser in 1977. Charming, rather hesitant, a heavy smoker and heavy gambler, he had made such headway through his fortune that he had decided to sell his last major asset, the controlling shares in the business which his father had built up and named Scottish and Universal Investments. (Lonrho, *A Hero from Zero*, p.1; my emphasis, อ้างถึงใน Baker, 2005, p. 51)

ในที่นี้ผู้เขียนจงใจใช้ heavy gambler เพื่อเปรียบเทียบกับ heavy smoker ซึ่งเป็นคำปรากฏร่วมปกติ ดังนั้นการสร้างคำปรากฏร่วมใหม่ๆ ที่อาจขัดกับความนิยม ซึ่งมักพบในงานเขียนประเภทนิยาย วรรณกรรม บทกวี เรื่องข่าว และโฆษณา จึงช่วยสร้างจินตภาพใหม่ๆ และก่อให้เกิดผลตอบสนองผิดไปจากความคาดหมายแก่ผู้อ่านได้

อย่างไรก็ตาม งานเขียนเชิงสร้างสรรค์ไม่จำเป็นต้องใช้คำปรากฏร่วมแปลกๆ เสมอไป บ่อยครั้งที่ “นักเขียนเก่งๆ” ก็ใช้คำปรากฏร่วมธรรมดาที่มีอยู่แล้วในภาษาทั่วไป ดังเช่นในตัวอย่างที่ตัดตอนมาจากนิยายเรื่อง *Angela's Ashes* ของ Frank McCourt ต่อไปนี้

The new rich people go home after Mass on Sundays all airs and stuff themselves with meat and potatoes, sweet and cakes galore, and they think nothing of drinking their tea from delicate little cups which stand in saucers to catch the tea that over flows.

ในตัวอย่างไม่ก็บรรทัดนี้พบคำปรากฏร่วมธรรมดาถึง 6 แห่ง แต่ผู้เขียนเลือกที่จะหยิบมาใช้ในงานเขียนของตน ด้วยเหตุผลสำคัญประการหนึ่งคือ เป็นเพราะว่าคำปรากฏร่วมเหล่านี้สื่อความหมายได้ตรงกับสิ่งที่ต้องการเขียนพอดี (Hill, 2001, p. 56)

จะเห็นได้ว่าตัวบททุกประเภทจะมีคำปรากฏร่วมที่ใช้กันทั่วไป (typical collocation) ในงานเขียนประเภทนั้นๆ ที่ผู้อ่านในวงการคุ้นเคยหรือยอมรับกัน ในขณะที่เดียวกันก็อาจมีคำปรากฏร่วมพิเศษ (untypical collocation) ที่ใช้กับตัวบทบางประเภทเพื่อสร้างผลตอบสนองเหนือ

ความคาดหมายของผู้อ่าน ดังนั้นผู้แปลควรระวังการแปลคำปรากฏร่วมที่ขึ้นอยู่กับการประเภของสารด้วย เช่น คำว่า dry ในความหมายทั่วไป ใช้อธิบายสภาพที่แห้ง ใช้กับคำนามต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง เช่น dry suit อาจแปลว่า “ชุดที่แห้ง แต่หากคำคู่เดียวกันนี้ไปปรากฏอยู่ในข่าวกีฬาดำน้ำ จะมีความหมายเฉพาะว่า “ชุดกันน้ำ” เป็นต้น

2.1.3 ประเภทของคำปรากฏร่วม

คำปรากฏร่วมมีรูปแบบ (collocational patterns) แตกต่างกันอย่างมา ทั้งขนาด (จำนวนคำที่เรียงต่อกัน) ชนิด ระยะห่างระหว่างกัน และขอบเขตของคำที่ใช้ร่วมกัน การตระหนักถึงรูปแบบที่ต่างกันเหล่านี้จะช่วยลดภาระในการเรียนรู้คำศัพท์บางอย่าง (Nation, 2001, p. 56) การจำแนกแยกแยะประเภทของคำปรากฏร่วมช่วยให้เรียนรู้จดจำคำศัพท์ได้ง่ายขึ้นในทางหนึ่ง เนื่องจากผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ของคำที่ปรากฏร่วมกันอย่างเป็นระบบ

เบนสันและคณะ (Benson et al, 1997, อ้างถึงใน Zheng, 2008, p.32) แบ่งคำปรากฏร่วมเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ lexical collocation และ grammatical collocation ในประเภทแรก คำปรากฏร่วมประกอบด้วยคำเนื้อหา (content word) ได้แก่ noun, adjective, verb หรือ adverb เช่น fortune teller, commit suicide, exactly the same ฯลฯ คำปรากฏร่วมในประเภท lexical collocations มี 6 ชนิด แต่ละชนิดมีโครงสร้างและตัวอย่างดังนี้ (ดู ตารางที่ 2.6)

ตารางที่ 2.6

แสดงโครงสร้างและตัวอย่างของคำปรากฏร่วมประเภท lexical collocations (Benson et al., 1997, อ้างถึงใน Zheng, 2008, p. 32)

ชนิด	โครงสร้าง	ตัวอย่าง
L1	V + N	make an appointment
L2	Adj. + N	heavy rain
L3	N + V	bombs explode
L4	N1 + of + N2	a bundle of flowers
L5	Adv. + Adj.	badly needed
L6	V + Adv.	rain heavily

ส่วนกลุ่ม grammatical collocation (บางครั้งก็เรียกว่า colligation) จะประกอบด้วย คำเนื้อหา (content word) และคำไวยากรณ์ (structure word) มีทั้งหมด 8 ชนิด (G1-G8) เฉพาะ G8 ยังแบ่งเป็นชนิดย่อยๆ อีก 19 ชนิด เช่น V + Prep. (think of), Prep.+ N (down the stairs), Adj. + Prep. (afraid of) ฯลฯ (ดู ตารางที่ 2.7)

ตารางที่ 2.7

แสดงโครงสร้างและตัวอย่างของคำปรากฏร่วมประเภท grammatical collocations
(Benson et al., 1997, อ้างถึงใน Zheng, 2008, p.32)

ชนิด	โครงสร้าง	ตัวอย่าง
G1	N + Prep.	blockade against
G2	N + to + Inf.	aim to do
G3	N + that-clause	(He told) a lie that has got married.
G4	Prep. + N	on diet
G5	Adj. + Prep.	She is immune to this bacteria.
G6	Adj. + to + Inf.	He is too young to work.
G7	Adj. + that-clause	It is so dark that they cannot go out.
G8 (1)	V + direct O + to + indirect O = V + indirect O + direct O	My mother bought me a new bag. = My mother bought a new bag for me.
G8 (2)	V + direct O + to + indirect O	His supervisor recommended the book to him.
G8 (3)	V + direct O + for + indirect O = V + indirect O + direct O	She left a note for her son. = She left her son a note.
G8 (4)	V + Prep. + O / V + O + Prep. + O	He went by air. / She loves dancing with her husband.
G8 (5)	V + to Inf.	He wanted to go (to school).
G8 (6)	V + bare Inf.	You'd better go.
G8 (7)	V + V-ing	I like swimming
G8 (8)	V + O + to Inf.	He asked me to go home.
G8 (9)	V + O + bare Inf.	I made him leave.

ตารางที่ 2.7 (ต่อ)

ชนิด	โครงสร้าง	ตัวอย่าง
G8 (10)	V + O + V-ing	I saw you shopping last night.
G8 (11)	V + a possessive and V-ing	Please forgive my staying for so long.
G8 (12)	V + that-clause	She said she did not do that.
G8 (13)	V + O + to be + C	I want it to be my new year dress.
G8 (14)	V + O + C	I painted my room pink.
G8 (15)	V + O1 + O2	I prepared him a gift.
G8 (16)	V (+O) + Adverbial	He loves her deeply.
G8 (17)	V + (O) + wh-clause / wh-phrase	He told me what I should do.
G8 (18)	It + V + O + to Inf.	It taught me a lesson to be good.
	It + V + O + that-clause	It tells me that I cannot trust everybody.
G8 (19)	V + C (Adj. or N)	She is a nurse.

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาคำปรากฏร่วมประเภท lexical collocation เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าเป็นประเภทที่มีความหมายหลากหลาย และน่าจะเป็นปัญหาในการแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย เช่น คำว่า soft ใช้กับแสง soft glow แปลว่า “แสงสลัว” ใช้กับจิตใจ soft heart แปลว่า “จิตใจอ่อนโยน” ซึ่งมีความหมายเชิงบวก แต่อาจใช้ในความหมายเชิงลบ soft places แปลเป็นสำนวนว่า “จุดอ่อน” (ผู้แปลต้องตระหนักถึงความหมายที่แตกต่างกัน จึงจะเลือกใช้คำได้อย่างเหมาะสม) และจะจึงศึกษาคำปรากฏร่วมชนิด adjective กับ noun เท่านั้น เนื่องจากประเภทของตัวบท (text type) ที่ใช้เป็นกรณีศึกษาเป็นงานเขียนประเภทเรื่องเล่า และมักจะมีการใช้คำขยายต่างๆ เพื่อบรรยายภาพเหตุการณ์ ส่วนคำปรากฏร่วมประเภท grammatical collocation น่าจะเป็นปัญหาในการแปลภาษาไทยเป็นอังกฤษมากกว่า เนื่องจากเกี่ยวข้องกับโครงสร้างภาษาอังกฤษโดยตรง

แนวคิดเรื่องคำปรากฏร่วมตั้งแต่การให้นิยาม ลักษณะเฉพาะ และการจัดประเภทดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ อาจสรุปได้ว่า คำปรากฏร่วม (collocation) หมายถึงหน่วยของภาษา (unit of language) ประกอบด้วย “กลุ่มก้อนคำ” (chunk of words) ตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปที่ใช้ร่วมกันเป็น

ปกติธรรมดา (natural co-occurrence) ในภาษาหนึ่งๆ เราอาจตรวจสอบแนวโน้มและลักษณะพิเศษในการปรากฏร่วมกันของคำ (unique co-occurrence) จากความถี่ (frequency of co-occurrence) ในการใช้จริงของเจ้าของภาษา การปรากฏร่วมกันของคำจึงมีขอบเขตกว้างขวางอย่างมาก อาจขึ้นอยู่กับระดับความหมายของคำ จำนวนความหมายของคำ ประเภทของตัวบทระดับภาษา และลีลาการเขียน และมีตั้งแต่คำปรากฏร่วมทั่วไปหรือที่มักใช้กันไปจนถึงคำปรากฏร่วมที่ใช้เฉพาะวงการหรือเฉพาะบุคคล การรู้จักสังเกตว่าคำไหนมักจะปรากฏร่วมกัน หรือมักจะใช้ด้วยกันในบริบทไหน มีความหมายตรงตามคำศัพท์แต่ละคำ ตรงตามบางส่วน หรือมีความหมายใหม่ไม่ตรงกันเลยกับคำศัพท์เดิมจะช่วยให้ผู้แปลวิเคราะห์ความหมายของคำปรากฏร่วมได้ถูกต้องตามบริบทการใช้ และเลือกวิธีการแปลได้อย่างเหมาะสมต่อไป

2.2 แนวคิดและทฤษฎีด้านการแปล

จากที่ได้กล่าวไว้ในบทนำว่า คำปรากฏร่วมมักจะเป็นปัญหาในการแปล เนื่องจากมีความซับซ้อนของความหมายและการถ่ายทอดความหมาย อันเกิดจากการนำคำมารวมกันจะแตกต่างกันในแต่ละภาษา การแปลในฐานะเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งจึงนำมาวิเคราะห์หาแนวทางเพื่อแก้ปัญหการแปลดังกล่าวได้

2.2.1 นิยามของการแปล

เลเดอร์ (Lederer, 1984) ผู้เชี่ยวชาญด้านการแปลชาวฝรั่งเศสกล่าวว่า “การแปลมิใช่การถ่ายภาษา แต่เป็นกระบวนการของการทำความเข้าใจและการถ่ายทอดความหมาย และหากสิ่งที่เราเข้าใจและถ่ายทอดคือความหมายหรือสาร ก็ควรที่เราจะได้พิจารณาสิ่งที่เรียกว่า “ความหมาย” อันเป็นสิ่งที่เราแปล และทำความเข้าใจกับมันให้ชัดเจนเสียก่อน” (คัดจากบทความแปลโดยจิระพรพรษ์ บุญเกียรติ, 2540, น. 10)

แนวคิดข้างต้นชี้ชัดว่าหัวใจของการแปลคือการถ่ายทอดความหมาย และสะท้อนว่าผู้แปลไม่ควรยึดติดกับรูปแบบหรือตัวภาษา เพราะสิ่งที่แปลคือตัวความหมาย ไม่ใช่ตัวภาษา จึงควรมุ่งทำความเข้าใจกับสิ่งที่มีความหมายให้กระจ่างเพื่อจะได้ถ่ายทอดความหมายที่แท้จริงออกมา แม้ว่าการถ่ายทอดความหมายจะเป็นสาระสำคัญของการแปล แต่ในดา (Nida, 1964, อ้างถึงในสัญญาวิ สายบัว, 2542, น. 2) นักทฤษฎีด้านการแปลชาวอเมริกัน กล่าวว่า การแปลนั้นเป็นทั้งเรื่องของการถ่ายทอด “ความหมาย” และการถ่ายทอด “รูปแบบ” ของการเสนอความหมาย

ของข้อความในภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่งด้วย ซึ่งหมายถึงการใช้เสียง คำ วลีหรือประโยค และข้อความ ดังนั้นการเลือกคำ การเรียงคำให้เป็นหน่วยที่ใหญ่ขึ้นในระดับวลี และแม้แต่การจัดวางวลีใดก่อนหลังก็มีส่วนสำคัญที่ผู้แปลจะต้องพิจารณาและถ่ายทอดจากต้นฉบับมาเป็นฉบับแปลด้วย

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดของไรส์และแฟร์เมียร์ (Reiss & Vermeer, 1984, อ้างถึงในวรรณา แสงอร่ามเรือง, 2545, น.11-15) นักวิชาการด้านการแปลชาวเยอรมัน ผู้เสนอทฤษฎีการแปลที่ยึดเป้าหมายของการแปลเป็นหลัก ทั้งสองมองว่าการแปลคือการเลียนแบบการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่ง ภายใต้เงื่อนไขของวัฒนธรรม ภาษา และหน้าที่ (จุดประสงค์) ของต้นฉบับ ในการแปลนั้นผู้แปลต้องตีความตัวบทต้นฉบับ จากนั้นจึงเลือกวิธีการแปลที่เหมาะสมกับหน้าที่หรือประเภทของตัวบท โดยคำนึงถึงบริบททางภาษาและวัฒนธรรมในต้นฉบับและงานแปล รวมทั้งผลต่อผู้อ่านงานแปล

จากนิยามการแปลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า การแปลคือการถ่ายทอดความหมายของข้อความในภาษาหนึ่งให้เป็นข้อความที่มีความหมายตรงกันในอีกภาษาหนึ่ง โดยอาจมีรูปแบบการถ่ายทอดความหมายตรงกันหรือไม่ตรงกันก็ได้ แต่สิ่งสำคัญคือจะต้องให้ผู้อ่านภาษาฉบับแปลเกิดความเข้าใจชนิดเทียบเคียงได้หรือใกล้เคียงกับผู้อ่านภาษาต้นฉบับหรือเป้าหมายของการแปลมากที่สุด ในทำนองเดียวกับการแปลคำปรากฏรวมที่ต้องยึดความหมายแต่อาจจะทิ้งรูปแบบ เนื่องจากคำปรากฏรวมในต้นฉบับอาจมีรูปแบบที่แน่นอน แต่คำแปลอาจมีรูปแบบต่างออกไป คำปรากฏรวมคู่หนึ่งอาจแปลเป็นวลีที่ยาวขึ้น หรือเป็นประโยค หรือใช้คำคำเดียวแทนได้ หากสามารถสื่อความหมายให้เข้าใจตรงกันในภาษาฉบับแปล

2.2.2 หลักเกณฑ์ในการแปล

ไนดา (Nida, 1964, อ้างถึงในสัญญาวิ สายบัว, 2542, น. 2-3; หอมหวล ชื่นจิตร, 2527 น. 8, 26) แบ่งวิธีการแปลโดยยึดเกณฑ์การให้ความสำคัญในเรื่องการถ่ายทอดความหมาย (meaning) และการถ่ายทอดรูปแบบการเสนอความหมาย (form) ของข้อความจากภาษาต้นฉบับมาเป็นภาษาฉบับแปลออกเป็น 2 ชนิดคือ

1. การแปลด้วยวิธีเทียบเคียงตามรูป (formal equivalence) เป็นการแปลแบบตรงตัว (literal translation) ซึ่งเน้นการรักษารูปแบบของต้นฉบับเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงอาจปรากฏลักษณะหน่วยทางไวยากรณ์ การใช้คำ รวมถึงรูปแบบการเสนอความหมายของคำในภาษา

ต้นฉบับในบทแปล ทั้งนี้เป็นความตั้งใจของผู้แปลที่ต้องการรักษาและแสดงรูปแบบทางภาษาของต้นฉบับไว้

2. การแปลด้วยวิธีเทียบเคียงต่างรูป (dynamic equivalence) เป็นการแปลแบบอิสระหรือเอาความ (free translation) ซึ่งเน้นปฏิบัติการตอบสนองของผู้รับสารหรือผู้อ่านฉบับแปลให้ทำความเข้าใจฉบับแปลได้ไม่ต่างไปจากผู้อ่านต้นฉบับโดยตรง การแปลวิธีนี้จึงมีการปรับบทแปลให้เป็นธรรมชาติ ทั้งในด้านไวยากรณ์ ระดับคำศัพท์ และระดับข้อความในภาษาของฉบับแปล

นอกจากความหมายและรูปแบบแล้ว การแปลยังต้องรักษาน้ำที่ของตัวบทนิวมาร์ค (Newmark, 1981, pp. 38-42) นักภาษาศาสตร์ชาวอังกฤษ มีแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการหาทวิการแปลที่เหมาะสมที่สุดในการแปลตัวบทประเภทต่างๆ โดยคำนึงถึงหน้าที่ (จุดประสงค์) ของตัวบท กล่าวคือจะใช้ทวิการแปลอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับหน้าที่ของตัวบทในต้นฉบับ ซึ่งอาจแตกต่างกันในตัวบทแต่ละประเภท ตัวบทโดยทั่วไปแบ่งตามหน้าที่ได้ 3 ประเภท ได้แก่ ตัวบทที่มุ่งให้ข้อมูล (informative) ตัวบทที่มุ่งพรรณนาหรือสื่ออารมณ์ (expressive) และตัวบทที่มุ่งชักจูงโน้มน้าว (vocative/persuasive) ตัวบทแต่ละประเภทจึงมีลักษณะเฉพาะต่างกัน เช่น ตัวบทที่เป็นข้อมูลความรู้จะให้ความสำคัญกับข้อเท็จจริงมากกว่าลีลาภาษาการนำเสนอ ส่วนตัวบทที่เป็นงานโฆษณาจะเน้นการใช้ถ้อยคำจูงใจผู้รับสารให้คล้อยตามสิ่งที่นำเสนอ เป็นต้น ดังนั้นตัวบทแต่ละประเภทจึงอาจใช้วิธีการแปลที่ต่างกันตามหน้าที่หรือจุดประสงค์ของตัวบทนั้นๆ

นิวมาร์ค (Newmark, 1981) เสนอการแปล 2 ชนิดที่เขาเห็นว่ามีความยืดหยุ่นสูงในแง่การปรับใช้ให้ครอบคลุมตัวบทแต่ละประเภทดังนี้

1. การแปลเชิงอรรถศาสตร์ (semantic translation) เป็นการแปลที่เน้นภาษาต้นฉบับ คือมุ่งถ่ายทอดความหมายของเนื้อหาในต้นฉบับให้ถูกต้องครบถ้วนและใกล้เคียงกับต้นฉบับมากที่สุดเท่าที่ความหมายและโครงสร้างของภาษาจะพึงกระทำได้ ซึ่งรวมถึงการรักษาวัฒนธรรมและอรรถรสในงานเขียนต้นฉบับไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2. การแปลเชิงสื่อสาร (communicative translation) เป็นการแปลที่เน้นภาษาฉบับแปล คือมุ่งสร้างผลตอบสนองต่อผู้อ่านงานแปลทัดเทียมกับผู้อ่านต้นฉบับ ผู้แปลยังคงยึดต้นฉบับเป็นพื้นฐานในการทำงานแปล แต่จะมีการถ่ายทอดภาษาและวัฒนธรรมของต้นฉบับโดยปรับให้เข้ากับภาษาและวัฒนธรรมของผู้อ่านฉบับแปล

นิวมาร์ค (Newmark, 1981) เปรียบเทียบลักษณะภาษาแปลที่ใช้วิธีการแปลเชิงสื่อสารและการแปลเชิงอรรถศาสตร์โดยรวมว่า การแปลเชิงสื่อสารมีแนวโน้มจะปรับภาษาแปลให้สละสลวยมากขึ้น เรียบง่ายมากขึ้น ตรงไปตรงมามากขึ้น และมีลักษณะการใช้ภาษาซึ่งคน

ส่วนใหญ่ยอมรับ จึงมักใช้คำที่มีความหมายกว้างขึ้นเพื่อให้อ่านเข้าใจง่ายขึ้นสำหรับภาษาต้นฉบับยากๆ ในขณะที่การแปลเชิงอรรถศาสตร์มีแนวโน้มจะใช้ภาษาแปลซับซ้อนกว่า แปลกประหลาดกว่า เก็บรายละเอียดมากกว่าและมุ่งถ่ายทอดกระบวนการทางความคิดมากกว่าเจตนารมณ์ของผู้ส่งสาร จึงมักใช้คำเฉพาะเจาะจงมากกว่า และพยายามเก็บความหมายให้ครบถ้วนมากที่สุด

จะเห็นได้ว่าการแปลทั้ง 4 ชนิดที่กล่าวมาอาจแยกเป็น 2 ขั้ว ขั้วหนึ่งเป็นการแปลที่ยึดภาษาต้นฉบับหรือผู้เขียนเป็นหลัก ได้แก่ การแปลตรงตัว หรือการแปลเชิงอรรถศาสตร์ อีกขั้วหนึ่งเป็นการแปลที่ยึดภาษาฉบับแปลหรือผู้อ่านเป็นหลัก ได้แก่ การแปลเอาความ หรือการแปลเชิงสื่อสาร การพิจารณาว่าจะใช้วิธีการใดหรือค่อนข้างใดนั้น สัตยฉวี สายบัว (2542, น. 48-49) ได้กล่าวให้แง่คิดในเรื่องนี้ว่า การแปลตรงตัวและการแปลเอาความไม่ได้เป็นการแปล 2 ชนิดที่แยกขาดจากกัน แต่เป็นการแปลที่มีลักษณะโน้มเอียงไปทางใดทางหนึ่งมากกว่า ซึ่งขึ้นอยู่กับวิจารณญาณของผู้แปลว่าตัวบทตอนนั้นๆ ควรจะแปลแบบตรงตัว คือมีลักษณะค่อนข้างรักษารูปแบบ หรือควรจะแปลแบบเอาความ คือให้ความสำคัญกับความหมายมากกว่า การตัดสินใจว่าจะเลือกใช้แบบไหนหรือระดับใดจึงจะเหมาะสมกว่ากันนั้น ผู้แปลต้องใช้ศิลปะความชำนาญจากการฝึกฝนสั่งสมประสบการณ์ ในขณะเดียวกันก็ต้องอาศัยหลักเกณฑ์อื่นๆ ประกอบการพิจารณา เช่น ความมุ่งหมายเดิมของต้นฉบับ วัตถุประสงค์ของผู้แปล และประเภทของงานเขียนต้นฉบับ

การแปลคำปรากฏรวมโดยทั่วไปแล้วน่าจะมีแนวโน้มแปลแบบตรงตัว เนื่องจากคำปรากฏรวมมักมีรูปแบบที่แน่นอนในภาษาต้นฉบับ อย่างไรก็ตามบางครั้งการแปลตรงตัวอาจทำให้ฟังดูเป็นสำนวนต่างประเทศ หรือมีลีลาภาษาที่ไม่สอดคล้องกับประเภทของงานเขียน ผู้แปลก็ควรเน้นความหมายเป็นสำคัญ และอาจจะต้องปรับบทแปลในด้านรูปแบบหรือโครงสร้างเพื่อให้สามารถถ่ายทอดความหมายได้อย่างเป็นธรรมชาติและเป็นลีลาภาษาที่เหมาะสมกับตัวบท

2.2.3 การแปลในระดับคำและวลี

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาพฤติกรรมการแปลคำปรากฏรวมของคำคุณศัพท์กับคำนาม ผู้วิจัยจึงขอสรุปแนวคิดเกี่ยวกับการแปลในระดับคำและวลี ซึ่งมีผู้ศึกษาไว้ ดังนี้

2.2.3.1. การวิเคราะห์ความหมายและความสัมพันธ์ของคำ

คำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของภาษา เนื่องจากคำเป็น “หน่วยภาษาหน่วยเล็กที่สุดที่ใช้ได้ตามลำพังโดดๆ” (Bolinger and Sears, 1968, อ้างถึงใน Baker, 2005, p. 11) ภาษานั้น

เป็นเครื่องมือสื่อความหมาย คำและความหมายของคำต่างๆ ที่อยู่ร่วมกันจึงเป็นสิ่งสำคัญในการถ่ายทอดความหมายจากภาษาหนึ่งไปยังอีกภาษาหนึ่ง ในการทำความเข้าใจต้นฉบับก่อนลงมือแปล ผู้แปลจะต้องวิเคราะห์ความหมายและความสัมพันธ์ของคำนั้นๆ ร่วมกับคำอื่นในประโยค (Baker, 2005; Newmark, 1981; Nida 1964; ดวงตา สุพล, 2541; ปรียา อุนรัตน์, 2548; วรรณาก วิมลเฉลา 2539; สัญฉวี สายบัว, 2542, สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2549; หอมหวล ชื่นจิตร, 2527) เนื่องจากคำในแต่ละภาษามีองค์ประกอบของความหมายต่างๆ กัน เช่น คำบางคำเมื่อแปลเป็นอีกภาษาหนึ่งอาจต้องใช้คำอธิบายหลายคำ จึงจะสื่อความหมายทั้งหมดได้ และการจัดเรียงคำในประโยคเพื่อสื่อความหมายเดียวกันมักจะต่างกันในแต่ละภาษา การวางคำผิดตำแหน่งหรือผิดหน้าที่จึงอาจทำให้แปลผิดความหมายได้ ลักษณะของภาษาซึ่งอาจเป็นปัญหาหรือมีผลต่อการแปลในระดับคำและวลีมีดังนี้

2.2.3.1.1 คำที่มีความหมายหลายนัย (polysemy)

คำคำหนึ่งอาจมีหลายความหมาย ในการถ่ายทอดความหมายของคำหนึ่งๆ ผู้แปลจะต้องพิจารณาบริบทจากคำที่ปรากฏร่วมกันเป็นหลัก รวมทั้งข้อความแวดล้อมอื่นๆ ของคำคำนั้น และวิเคราะห์ว่าเข้าข่ายความหมายประเภทใดตามลำดับต่อไปนี้

1. ความหมายหลัก (primary sense) เป็นความหมายแรกสุดของคำเมื่ออยู่ลำพังโดดๆ โดยไม่มีบริบท และมักเป็นความหมายที่คนทั่วไปนึกถึงเป็นลำดับแรก
2. ความหมายรอง (secondary sense) เป็นความหมายอื่นๆ ของคำนอกเหนือจากความหมายแรก ความหมายรองจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคำคำนั้นปรากฏอยู่ในบริบทต่างๆ หรือปรากฏร่วมกับคำอื่นๆ
3. ความหมายเชิงเปรียบเทียบ (figurative sense) เป็นความหมายของคำที่สื่อถึงการเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่เป็นรูปธรรมกับสิ่งที่เป็นนามโนทัศน์ (ความนึกคิด) ถ้าคำคำหนึ่งมีความหมายที่เป็นรูปธรรมและความหมายเชิงเปรียบเทียบ ความหมายที่เป็นรูปธรรมมีแนวโน้มจะเป็นความหมายหลักเสมอ และความหมายเชิงเปรียบเทียบมักจะเป็นความหมายรอง

ตัวอย่างชุดที่ 1: การแปลคำที่มีความหมายหลายนัย

1. He was a big man, but by the time he died, he was like a string bean.
พ่อเคยตัวใหญ่ แต่ตอนตายตัวพ่อผอมลีบ
(คัดจาก *Love and Share*)

2. Erik hated being called Honey, so it had been a big deal when he let Kathy call him by this pet name.

เอริกไม่ชอบให้เธอเรียกว่า “ฮันนี่” ดังนั้น ต้องไม่ใช่เรื่องธรรมดาแน่ถ้าเขา
ยอมให้แคทเรียกชื่อเล่นนี้ได้

(คัดจาก *Love and Share*)

3. At this moment everything falls into a big pot between him and me - the questions without answers and the answers that are too difficult to face.

ในขณะนี้ทุกสิ่งทุกอย่างระหว่างเราก็จะละลายหายไปจนหมดสิ้นไม่ว่า
จะเป็นคำถามที่ไม่มีคำตอบหรือคำตอบที่ยากจะรับ

(คัดจาก *Love and Share*)

คำอธิบาย: ประโยคแรก ใช้คำว่า big ในความหมายหลัก แปลว่า “ใหญ่” (large in size, degree, amount, etc.) ประโยคที่สองใช้ในความหมายรอง แปลว่า “สำคัญ” (important; serious) และประโยคสุดท้าย to fall into a big pot (แปลตรงตัวว่า “ร่วงหล่นในเบ้าหลอมขนาดใหญ่”) แต่ในที่นี้ เป็นสำนวนมีความหมายเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งแปลเอาความได้ว่า “ละลายหายไปจนหมดสิ้น”

นิวมาร์ค (Newmark, 1981, p. 117) กล่าวว่า “ความผิดพลาดร้ายแรงของผู้แปล บางครั้งเกิดจากการเลือกความหมายผิดประเภทในการแปล” บางครั้งคำที่มีรูปเขียนเหมือนกัน (คำพ้องรูป) แต่มีความหมายต่างก็อาจจะทำให้แปลผิดความหมายได้ (วรรณถ วิมลเฉลา, 2539, น. 57) ผู้แปลจึงควรตระหนักว่าคำคำหนึ่งอาจมีความหมายหลายนัย หากบริบทไม่ชัดเจน หรือผู้แปลไม่ทำความเข้าใจบริบทที่คำคำนั้นปรากฏอยู่อย่างรอบคอบ ก็อาจจะเลือกความหมายผิดในการแปลได้ง่ายๆ (สุพรรณิ ปันมณี, 2549, น. 104)

ตัวอย่างชุดที่ 2: การเลือกความหมายผิดประเภทในการแปล

1. He finally fired his maid because she dared argue against him.

ในที่สุดเขาก็ยิงสาวใช้ตาย เพราะหล่อนกล้าตีฝีปากกับเขา

(วรรณถ วิมลเฉลา, 2539, น. 55)

คำอธิบาย: ที่ถูกต้องควรแปลว่า “ในที่สุดเขาก็ไล่สาวใช้ออก เพราะหล่อนกล้าตีฝีปากกับเขา” คำว่า fire ในที่นี้ใช้ในความหมายว่า “ไล่ออก” (to force

somebody to leave their job) แต่ถ้าใช้ในความหมายว่า “ยิง” (to shoot bullet from a gun) คำว่า fire จะใช้กับอาวุธปืน และควรใช้ว่า “He finally fired a gun at his maid because she dared argue against him.”

2. Revenge is sweet.

การแก้แค้นนั้นแสนหวาน

(สุพรรณิ ปันมณี, 2549, น. 89)

คำอธิบาย: ควรแปลว่า “การแก้แค้นนั้นเป็นความสะใจ” คำว่า sweet แปลว่า

“หวาน” ใช้บอกรสชาติของอาหารและเครื่องดื่ม (containing, or tasting as if it contains, a lot of sugar) แต่ในที่นี้ใช้บอกความรู้สึกพึงพอใจ (making you feel happy and/or satisfied) จึงเลือกใช้คำว่า “สะใจ” ซึ่งมีความหมายเชิงอารมณ์ และเข้ากันกับคำว่า “แก้แค้น”

จากตัวอย่างที่หยิบยกมานี้จะเห็นว่าหลักสำคัญในการแปลคำที่มีความหมายหลายนัยคือ ต้องดูบริบทที่คำคำนั้นปรากฏรวมประกอบด้วยเสมอ เมื่อผู้แปลทำความเข้าใจความหมายได้ตรงกับบริบทแล้ว จึงถ่ายทอดความหมายนั้นออกมาเป็นคำแปล แต่หากยึดติดกับคำโดยไม่ดูบริบทก็มีแนวโน้มจะแปลเป็นความหมายแรกทุกครั้งไป

นอกจากความหมายหลัก ความหมายรอง และความหมายเชิงเปรียบเทียบแล้ว คำยังมีความหมายในเชิงตรรกะอีกด้วย เนื่องจากคำนั้นทำหน้าที่เช่นเดียวกับรหัส มนุษย์ประดิษฐ์คำแต่ละคำขึ้นเพื่อใช้แทนสิ่งของ ความรู้สึก ความคิด หรือประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง คำทุกคำจึงมีความหมายเชื่อมโยงไปถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งในความนึกคิดของมนุษย์ และสามารถสื่อความหมายได้ 2 ประเภทคือ

4. ความหมายโดยตรง (denotative meaning) หมายถึง ความหมายที่ระบุถึงลักษณะของสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะแสดงหมวดหมู่ รวมทั้งรายละเอียดอื่นๆ ของสิ่งที่คำคำนั้นกล่าวถึง (ชัชวดี ศรลัมพ์, 2548, น. 132) หรือเป็นความหมายของคำที่นิยามไว้ในพจนานุกรม (ปรียา อุนรัตน์, 2548, น. 39; ยุวพาส์ ชัยศิลป์วัฒนา, 2544, น. 5) คำคำหนึ่งอาจมีความหมายโดยตรงเพียงความหมายเดียว หรือหลายความหมายก็ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างชุดที่ 3: คำคำเดียวมีความหมายโดยตรงมากกว่าหนึ่ง

1. fly (to move through the air) = บิน

fly (a small flying insect with two wings) = แมลงวัน

fly (an opening down the front of a pair of trousers/pants that fastens with a ZIP or buttons and is usually covered over by a strip of material) = ซิปกางเกง

fly (to hit a ball high into the air) = ตีลูก (วิธีตีลูกในกีฬาเบสบอล)
(สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2549, น. 134)

2. ชัน (ภาชนะสำหรับตักหรือใส่น้ำ) = water dipper

ชัน (ทำให้ตึงหรือแน่นด้วยวิธีหมุนกดแรงเข้าไป) = wrench, twist, screw, tighten, turn, wind, move, etc.

ชัน (แข็งแรง) = strong

ชัน (อาการร้องเป็นเสียงของไก่ หรือนกบางชนิด) = crow, caw, coo

ชัน (หัวเราะ, นึกอยากหัวเราะ) = laugh

ชัน (น่าหัวเราะ) = humorous, funny, jocular, comic, comical
(สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2549, น. 134)

คำอธิบาย: ในข้อแรก คำว่า fly คำเดียวมีอย่างน้อย 4 ความหมายและเมื่อแปล

เป็นภาษาไทยก็ต้องเลือกใช้คำต่างกัน (บิน, แผลงวัน, ซิปกางเกง, ตีลูก)

ในทำนองเดียวกัน คำว่า ชัน ในข้อสอง คำเดียวมีถึง 6 ความหมาย เวลาแปลเป็นภาษาอังกฤษก็ต้องใช้คำอย่างน้อย 6 คำ

5. ความหมายแฝงหรือความหมายโดยนัย (connotative meaning) หมายถึง ความหมายที่ระบุถึงทัศนคติ ความคิด ความรู้สึก ฯลฯ ของสิ่งที่คำคำนั้นกล่าวถึง (ชัชวดี ศรีลัมพ์, 2548, น. 132) ความหมายโดยนัยนี้เป็นความหมายเพิ่มเติมที่แฝงมากับความหมายโดยตรง ความหมายแฝงอาจสะท้อนความรู้สึกนึกคิดของคนคนหนึ่ง หรืออาจผูกติดกับทัศนคติความเชื่อของผู้คนในวัฒนธรรมหนึ่งๆ คำคำเดียวกันจึงอาจมีความหมายเชิงอารมณ์ในทางลบ ทางบวก หรือรู้สึกเป็นกลางได้ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์การรับรู้ความหมายของคำคำนั้นของผู้รับสาร เช่น คำว่า pig (หมู) มีความหมายโดยตรงหมายถึงสัตว์ชนิดหนึ่ง แต่อาจมีความหมายแฝงในทางเหยียดหยาม ทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกไม่พอใจได้ (สัจจวิ สายบัว, 2542, น.33) คำบางคำยังบอกอารมณ์ความรู้สึกของผู้พูดได้เป็นอย่างดี เช่น เมื่อกล่าวถึงคนน้ำหนักมาก คำว่า overweight (น้ำหนักเกิน) จะแสดงความรู้สึกเป็นกลาง หากเปลี่ยนมาใช้คำว่า plump (อ้วน) จะให้ความรู้สึกว่ารูปร่างอ้วนๆ ดูน่ารัก แต่พอใช้คำว่า fat (อ้วน) หรือ with a mound of fat (พุงพลุ้ย) จะบอกความรู้สึกในทางลบต่อผู้ที่พูดถึง (สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2549, น. 205) บางครั้งคำบางคำเมื่อใช้

ร่วมกันอาจเกิดความหมายแฝงได้ เช่น old man แปลว่า “ตาแก่” จะมีความหมายเป็นกลาง แต่อาจมีความหมายแฝงในทางเกลียดชัง หากแปลว่า “ไฉ่แก่” หรือในทางเคารพรัก หากแปลว่า “พ่อแก่” บางครั้งคำนามที่ใช้ร่วมกันช่วยทำความเข้าใจความหมายแฝงได้ เช่น คำว่า “เด็กทารก” ย่อมมีความหมายในเชิงบวก naïve baby จึงควรแปลว่า “เด็กทารกไร้เดียงสา” มากกว่าคำแปลอื่นๆ ของ naïve เช่น ไร้มารยา ไม่ประสีประสา

นอกจากนี้ผู้แปลยังจะต้องระวังการแปลคำพ้องความหมาย (synonyms) หรือคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน (near synonyms) เพราะผู้แปลอาจคิดว่าน่าจะใช้แทนกันได้ แต่ในความเป็นจริงไม่อาจใช้แทนกันได้ เนื่องจากคำแต่ละคำอาจมีระดับความหมายแตกต่างกัน (shades of meaning) หรือ “น้ำหนักคำ” (weight of meaning) ไม่เท่ากัน เช่น คำว่า dislike, hate, loathe ถึงจะมีความหมายไปในทำนองเดียวกันว่า “ไม่ชอบ” แต่ก็ไม่เหมือนกันทีเดียวในระดับความหมาย (dislike = ไม่ชอบ, hate = เกลียด, loathe = รังเกียจหรือขยะแขยง) (วรรณถ วิมลเฉลา, 2539, น. 67) การใช้คำยังอาจแตกต่างกันตามระดับภาษา (register) หรือน้ำเสียง (tone) ของผู้พูด เช่น คำที่มีความหมายเดียวกันว่า “ปัสสาวะ” ก็มีคำให้เลือกแปลหลายคำ อาจขึ้นอยู่กับสถานภาพของผู้พูด เช่น ถ้าเป็นเด็กอาจใช้ว่า make peepee แต่ในสถานการณ์เป็นทางการอาจใช้ว่า urinate หรือเป็นภาษาสแลงอาจใช้ว่า pish เป็นต้น (สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2549, น. 47) ดังนั้นผู้แปลจะต้องตระหนักถึงความละเอียดอ่อนของความหมายดังกล่าว และเลือกใช้ถ้อยคำ (diction) ให้มีความหมายถูกต้องตรงกับความหมายของภาษาต้นฉบับและเหมาะสมกับจุดประสงค์ของการแปลในแต่ละกรณี (ดวงตา สุกุล, 2545, น. 73)

ตัวอย่างชุดที่ 4: การแปลคำที่มีความหมายแฝง

1. The baby looks quite naïve.

เด็กทารกดูไร้เดียงสา

(วรรณถ วิมลเฉลา, 2539, น. 71)

2. Although she is already twenty-five, her friends consider her quite a naïve person.

แม้ว่าเธอจะอายุ 25 แล้ว แต่เพื่อนๆ ก็พากันลงความเห็น أنهاเธอช่างไม่รู้
ประสีประสาอะไรเสียเลย

(วรรณถ วิมลเฉลา, 2539, น. 71)

คำอธิบาย: ประโยคแรก คำว่า naïve ใช้ในความหมายเชิงบวก แปลว่า “ใสซื่อ” หรือ “ไร้เดียงสา” (innocent and simple) แต่ประโยคที่สองใช้ในความหมาย

เชิงลบ (lacking experience of life, knowledge or good judgment and willing to believe that people always tell you the truth) จึงแปลโดยใช้คำว่า “ไม่รู้ประสีประสา” ซึ่งแสดงความรู้สึกในแง่ลบต่อบุคคลที่กล่าวถึงว่ามีวุฒิภาวะไม่สมวัย

3. But this is the first night the old lady let me out of the house.

(คัดจาก *Stiletto* ของ Harold Robbins แปลโดยสาคร, อ้างถึงใน หอมหวล ชื่นจิต, 2539, น. 30)

คำอธิบาย: คำว่า old lady แปลตรงตัวว่า “สุภาพสตรีชรา” มีคำไทยที่เทียบเคียงได้หลายคำ เช่น ยายแก่ (ความหมายเป็นกลาง) อีแก่ (ความหมายเกลียดชัง) หรือแม่แก่ (ความหมายรักใคร่) แต่ประโยคนี้มีความหมายแฝงในทางเกลียดชัง หมายถึง “ญาติอาวุโส ผู้หญิงที่คอยควบคุม” ผู้แปลจึงเลือกใช้คำแปลว่า “อีแก่” เพื่อสื่อความหมายแฝงนี้

จะเห็นได้ว่าคำคำเดียวในภาษาหนึ่งอาจมีความหมายหลากหลาย และแปลโดยใช้คำต่างๆ กันในอีกภาษาหนึ่ง หรืออาจมีหลายคำเป็นชุดให้ผู้แปลเลือกใช้ ขึ้นอยู่กับว่าคำคำนั้นสื่อความหมายโดยตรง ความหมายแฝงในทางบวก หรือความหมายแฝงในทางลบ ความหมายแฝงมักจะไม่มีคำอธิบายในพจนานุกรม ผู้แปลจึงต้องคำนึงถึงความหมายแฝงซึ่งอาจวิเคราะห์ได้จากคำที่ใช้ร่วมกัน บริบท หรือน้ำเสียงของประโยคข้างเคียง

2.2.3.1.2 การปรากฏร่วมกันของคำ (collocation) มีผลต่อความหมาย

ปรียา อุนรัตน์ (2548, น. 36) กล่าวว่าคำบางคำอาจใช้ประกอบกันบ่อยครั้งและสื่อความหมายได้ แต่บางคำไม่อาจนำมาใช้ด้วยกันได้เลย เพราะไม่สื่อความหมาย ถ้าผู้แปลสังเกตลักษณะการรวมกันของคำก็จะช่วยให้เข้าใจความหมายของต้นฉบับได้ดีขึ้น และช่วยให้แปลได้ดีขึ้นด้วย ดังนั้นผู้แปลจึงต้องเลือกใช้ถ้อยคำให้เหมาะสมและเป็นธรรมชาติในภาษาของตน เพื่อให้ได้ความหมายที่ถูกต้องตรงกันกับต้นฉบับมากกว่าการแปลแบบคำต่อคำ ยกตัวอย่างเช่น “She wore an air of sadness.” ในภาษาอังกฤษ to wear อยู่ร่วมกับ an air of sadness ได้อย่างกลมกลืน แต่เมื่อแปลเป็นภาษาไทย คำว่า “สวมใส่” ไม่อาจอยู่ร่วมกับ “ท่าทางเศร้าสร้อย” ได้ ภาษาไทยไม่ใช่ “สวมใส่ท่าทางอย่างเศร้าสร้อย” แต่จะใช้ว่า “แสดงท่าทางอย่างเศร้าสร้อย” ในทำนองเดียวกันภาษาไทยใช้ว่า “จับยาบ้า” เพราะ “จับ” กับ “ยาบ้า” สามารถปรากฏร่วมกันได้ในภาษาไทย แต่ในภาษาอังกฤษ arrest กับ speed pills ไม่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน เพราะ

ภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า arrest กับคน เช่น arrest a suspect/a dealer แต่ไม่ใช่ว่า arrest speed pills (สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2549, น. 252)

คำปรากฏรวมอาจแบ่งเป็น 3 กลุ่มตามลักษณะของคำที่มาอยู่รวมกัน และอาจมีผลต่อความหมายและปัญหาในการแปล ดังนี้

1. คำที่เข้าคู่กัน คำที่มีความหมายในทำนองเดียวกัน แต่อาจใช้คำต่างกัน เพราะต้องใช้คำที่เข้าคู่กันเท่านั้น หากใช้สลับคำกันก็จะฟังดูไม่เป็นธรรมชาติ หรือกลายเป็นบทแปลที่ใช้ภาษาไม่ได้มาตรฐาน ยกตัวอย่างเช่น rancid butter, addled egg ทั้ง rancid และ addled มีความหมายเหมือนกับคำว่า rotten/stale (= เน่าเสีย) แต่ใช้สลับที่กันว่า addled egg, rancid butter ไม่ได้เลยเพราะเจ้าของภาษาไม่ยอมรับ (Palmer, 1976, อ้างถึงใน Baker, 2005, p. 47) เช่นเดียวกับเมื่อแปลเป็นภาษาไทยก็ควรจะใช้ว่า “เนยหืน” “ไข่เน่า” เพราะหากแปลว่า “เนยเน่า” “ไข่หืน” จะไม่เป็นธรรมชาติในภาษาไทย คำที่เข้าคู่กันนี้ยังอาจรวมไปถึงคำที่จับคู่กับคำอื่นได้อย่างกว้างขวางเมื่ออยู่ในภาษาหนึ่ง แต่หากแปลเป็นอีกภาษาหนึ่งจะใช้คำต่างกันตามความหมายที่ปรากฏรวมกัน (ดูตัวอย่างชุดที่ 5)

ตัวอย่างชุดที่ 5: คำที่เข้าคู่กัน

1.	high grades	คะแนนดีมาก
	high pitch	เสียงสูง
	high school	โรงเรียนมัธยม
	high winds	ลมแรงจัด

(คัดจาก *Hope and Courage* และ *Love and Share*)

คำอธิบาย: คำคุณศัพท์ high คำเดียวจับคู่กับคำนามได้หลากหลายในภาษาอังกฤษ แต่เมื่อแปลเป็นภาษาไทยจะใช้คำต่างกันตามความหมายที่มีร่วมกัน

2.	engage the attention (= attract attention)	ดึงดูดความสนใจ
	engage the clutch (= press on the clutch with the foot)	เหยียบคลัทช์
	engage a secretary (= employ a secretary)	จ้างเลขานุการ
	be engaged with a girl (= plan to get married to a girl)	หมั้นสาว
	engage the enemy (in battle) (= fight with the enemy)	รบกับศัตรู
- (สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2549, น. 259)

คำอธิบาย: คำกริยาว่า engage ปรากฏร่วมกับคำนามต่างๆ ได้มากมาย ขึ้นอยู่กับความหมายที่ปรากฏร่วม เมื่อแปลเป็นภาษาไทย จึงไม่อาจใช้คำคำเดียวแทนที่ความหมายที่แตกต่างกันของ engage

2. วลีเฉพาะ (fixed expression) เป็นการใช้คำต่างๆ ด้วยกันโดยไม่มีการสลับที่ ถ้าลองสลับที่คำกลุ่มนี้เมื่อใด ข้อความนั้นๆ จะฟังดูไม่เป็นธรรมชาติ (ปริยา อุนรัตน์, 2548, น. 36; สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2549, น. 254) กลุ่มคำที่เป็นวลีเฉพาะในภาษาอังกฤษ ได้แก่ black and white (ไม่ใช่ white and black), knife and fork (ไม่ใช่ fork and knife), bread and butter (ไม่ใช่ butter and bread), ladies and gentlemen (ไม่ใช่ gentlemen and ladies) หรือในภาษาไทย ได้แก่ “กินน้ำกินท่า” (ไม่ใช่ กินท่ากินน้ำ) ฟกข้าดำเขียว (ไม่ใช่ ข้าดำเขียวฟกข้า) ลุงป้าน้าอา (ไม่ใช่ น้ำอาลุงป้า) ถ้วยโกโงซาม (ไม่ใช่ โงซามถ้วยโก) เป็นต้น วลีเฉพาะมีลำดับคำตายตัวเช่นเดียวกับสำนวน (idiom) แตกต่างที่เรายังพอจะคาดเดาความหมายของวลีเฉพาะจากคำแต่ละคำที่รวมกันได้ นอกจากนี้ถ้อยคำสำเร็จรูปที่ใช้ในโอกาสต่างๆ เช่น Merry Christmas, Many happy returns, Yours sincerely ก็จัดเป็นวลีเฉพาะเช่นกัน (Baker, 2005, p.64)

ตัวอย่างชุดที่ 6: วลีเฉพาะ

1. Happy Birthday was emblazoned above a drawing of the Little Mermaid from the Disney film.

ลูกโป่งมีคำว่าสุขสันต์วันเกิดอยู่เหนือรูปวาดเงือกน้อยจากภาพยนตร์ของวอลต์ ดิสนีย์

(คัดจาก *Love and Share*)

2. “Tell him ‘Happy Birthday. I love you and miss you.’” she rattled off.

“บอกพ่อนะคะว่า ‘สุขสันต์วันเกิดคะพ่อ หนูรักพ่อและคิดถึงพ่อมาก”
เดซีรีฟูดรัว

(คัดจาก *Love and Share*)

3. Intrigued, she read: “November 8, 1993. Happy Birthday, Daddy...”

ดอนนาอ่านด้วยความฉงน “8 พฤศจิกายน 1993 สุขสันต์วันเกิดคะพ่อ...”

(คัดจาก *Love and Share*)

4. “Happy birthday from your daddy,” Trish began.

“สุขสันต์วันเกิดจากพ่อของหนู” ทริชเริ่ม

(คัดจาก *Love and Share*)

คำอธิบาย: คำว่า happy โดยทั่วไปแปลว่า “มีความสุข” แต่เมื่อใช้อวยพรวันเกิดว่า happy birthday จะแปลเป็นวลีเฉพาะที่มีการเรียงลำดับคำตายตัวทุกครั้งว่า “สุขสันต์วันเกิด”

3. สำนวน (idiom) เกิดจากการนำคำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปมาประสมกันอย่างตายตัว (ไม่สามารถใช้สลับที่กันได้) แล้วสร้างหน่วยความหมายขึ้นมาใหม่ที่แตกต่างไปจากความหมายของแต่ละคำเมื่อปรากฏอยู่เดี่ยวๆ กลุ่มคำที่เป็นสำนวนนี้จะมีความหมายเฉพาะและมักจะสื่อความหมายทางอารมณ์ หรือมีความหมายแฝงร่วมอยู่ด้วย หากผู้แปลไม่ตระหนักว่าถ้อยคำที่ตนกำลังแปลเป็นสำนวน มิใช่ความหมายโดยตรง อาจแปลผิดได้ง่ายๆ (Baker, 2005, p. 66; ปรียา อุณรัตน์, 2548, 36-37; สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2549, น. 85) ยกตัวอย่างเช่น read between the lines (to understand more than is directly stated) หมายถึง “อ่านเพื่อจับใจความที่แฝงอยู่” จึงไม่น่าจะแปลตรงตัวว่า “อ่านระหว่างบรรทัด” หรือ pass the hat (to take a collection of money) หมายถึง “ขอบริจาคเงิน” ก็ไม่ควรจะแปลว่า “ยื่นหมวกส่งให้” หรือคำว่า “บ้านเล็ก” ถ้าไม่รู้ว่า เป็นสำนวน ผู้แปลอาจหลงแปลว่า a small house แทนที่จะแปลว่า a mistress บางครั้งคำปรากฏร่วมของคำนามกับคำคุณศัพท์อาจเป็นส่วนหนึ่งของสำนวนที่ใหญ่ขึ้น ผู้แปลควรระวังไม่แปลเฉพาะคำคุณศัพท์กับคำนามเท่านั้น แต่จะต้องดูในลักษณะเป็น “กลุ่มก้อนคำ” (chunk) หรือความหมายที่เป็นกลุ่มก้อน คือไม่จำกัดความหมายอยู่ที่คำปรากฏร่วมเพียงสองคำ เช่น big pot ไม่ได้แปลว่า “หม้อใบใหญ่” แต่เป็นส่วนหนึ่งของสำนวน fall into the big pot มีความหมายเชิงเปรียบเทียบว่า “ละลายหายไปจนหมดสิ้น”

ตัวอย่างชุดที่ 7: การแปลแบบสำนวน

1.	สำนวน	แปลตรงตัว	แปลแบบสำนวน
	หน้าตาย	dead face	look undisturbed
	หน้าบาง	thin face	shy, sensitive
	หน้าใหญ่	big face	show off (one's wealth)
	(สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2549, น. 85)		
2.	สำนวน	แปลตรงตัว	แปลแบบสำนวน
	give a hand	ให้มือ	ช่วยเหลือ

ask for a hand	ขอมือ	ขอแต่งงาน
sit on one's hand	นั่งทับมือ	ไม่ทำอะไรเลย

(สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2549, น. 86)

คำอธิบาย: จะเห็นได้ว่าตัวอย่างเหล่านี้ เมื่อแปลตรงตัว (แปลความหมายของคำแต่ละคำแล้วนำมารวมกัน) จะไม่สื่อความหมายหรือมีความหมายผิดไปจากต้นฉบับ ผู้แปลจะต้องทำความเข้าใจความหมายที่แท้จริงของสำนวน แล้วถ่ายทอดออกมาด้วยถ้อยคำในภาษาของตนที่ตรงกับ ความหมายของสำนวนนั้นๆ

นอกจากคำปรากฏร่วมประเภทต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วยังมีกลุ่มคำที่เรียกว่า “เพื่อนเทียม” (false friends) ซึ่งเป็นคำหรือสำนวนในภาษาหนึ่งที่ปรากฏในอีกภาษาหนึ่ง แต่มีความหมายหรือการใช้ที่ต่างกันออกไป ทำให้ใช้ผิดและเกิดการเข้าใจผิดได้ เช่น คำภาษาอังกฤษ sensible, fabric, eventual ไม่ได้ใช้ในความหมายที่ตรงกับคำในภาษาเยอรมันว่า sensibel, Fabrik, eventuell (วรรณา แสงอร่ามเรือง, 2545, น. 70) คำที่เป็น false friends มักมาจากภาษาที่มีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมร่วมกัน เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมัน หรือแม้กระทั่งระหว่างภาษาที่ไม่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกันเลย เช่น อังกฤษ ญี่ปุ่น รัสเซีย ฯลฯ ก็อาจพบว่ามีการใช้คำประเภทนี้อยู่เป็นจำนวนมากเช่นกัน (Baker, 2005, p. 25) คำกลุ่มนี้จึงอาจเป็นปัญหาในการแปลได้ เนื่องจากคำสองคำที่ดูมีหน้าตาเหมือนกัน หรือดูมีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน อาจมีนัยที่แตกต่างกัน และไม่สามารถนำมาใช้แทนกันได้ชนิดเทียบคำต่อคำ

ตัวอย่างชุดที่ 8: ปัญหา false friends ที่มาจากการใช้คำยืม

1. ฉันทำฟิล์มรูปนี้หายไปแล้ว

I lost the film of this picture.

(ควรแปลว่า I lost the negative of this picture)

(วรรณถ วิมลเฉลา, 2539, น. 168)

คำอธิบาย: film ในภาษาอังกฤษใช้หมายถึง ม้วนฟิล์มที่ยังไม่ได้ใช้ถ่ายรูป แต่ถ้าเป็นฟิล์มที่ใช้ไปแล้ว และได้รับการล้างออกมาเป็นแผ่นดำๆ ซึ่งมีสีขาวและดำกลับกันกับความเป็นจริงนั้น ภาษาอังกฤษจะใช้ negative แต่คนไทยเราใช้คำว่า “ฟิล์ม” สำหรับทั้งสองความหมาย

2. กางเกงยีนส์ตัวนี้ฟิตจังเลยนะ

This pair of jeans are very fit, aren't they?

(ควรแปลว่า This pair of jeans are very tight, aren't they?)

(วรรณถ วิมลเฉลา, 2539, น. 169)

คำอธิบาย: ภาษาไทยใช้ “ฟิต” ในความหมายว่า “คับ” ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า tight แต่คำว่า fit เมื่อเป็น adjective จะมีความหมายว่า “เหมาะ” หรือ “เหมาะสม”

2.2.3.1.3 หน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำมีผลต่อความหมาย

ภาษาแต่ละภาษาย่อมมีโครงสร้างแตกต่างกัน การเรียงลำดับคำซึ่งสัมพันธ์กับการทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำเพื่อสื่อความหมายเดียวกันก็อาจแตกต่างกันในแต่ละภาษา ในการแปลข้อความจากภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่ง ผู้แปลจะต้องทราบถึงความแตกต่างในข้อนี้ เนื่องจากอาจจะต้องเรียงสลับตำแหน่งของคำที่เป็นธรรมชาติของภาษาฉบับแปลเพื่อรักษาความหมายเดิมของภาษาต้นฉบับ การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการแปลคำปรากฏร่วมของคำนามกับคำคุณศัพท์ (adjective + noun) ซึ่งจัดเป็นนามวลีชนิดหนึ่งและมีโครงสร้างการลำดับคำคือ คำขยาย + คำนามหลัก (modifier + head noun) แต่โครงสร้างนามวลีในภาษาไทยมีการลำดับคำกลับกันกับภาษาอังกฤษคือ คำนามหลัก + คำขยาย เช่น black cat จะแปลว่า “แมวดำ” หากแปลโดยยึดการเรียงคำแบบภาษาอังกฤษว่า “ดำแมว” จะไม่สื่อความหมายในภาษาไทย ในทำนองเดียวกันหากแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ เช่น “คนอ้วน” ก็ควรแปลว่า overweight people ไม่แปลว่า people overweight ผู้แปลจึงควรตระหนักว่าในภาษาอังกฤษคำขยายมักวางไว้หน้าคำนาม แต่ภาษาไทยจะวางคำขยายไว้ข้างหลังคำนามเสมอ (ทิพา เทพจักรพงศ์, 2547; สุดา มงคลสิทธิ์, 2545; สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2549)

ตัวอย่างชุดที่ 9: การแปลผิพนหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำ

1. When father got drunk, men from the corner saloon would drag him home.

เวลาพ่อเมา พวกผู้ชายที่อยู่มุมร้านเหล้าจะพากันลากพ่อกลับบ้าน

(ควรแปลว่า ที่อยู่ร้านเหล้าตรงหัวมุม)

(วรรณถ วิมลเฉลา, 2539, น. 76)

คำอธิบาย: corner saloon ควรแปลว่า “ร้านเหล้าตรงหัวมุม (ถนน)” เพราะคำนามหลักคือ saloon ส่วน corner ทำหน้าที่เป็นคำขยายที่วางหน้าคำนามหลัก เวลาแปลเป็นไทยจะต้องแปลจากหลังไปหน้า การแปลว่า “มุมร้านเหล้า” เท่ากับว่าคำนามหลักคือ “มุม” และ “ร้านเหล้า” ทำหน้าที่เป็นคำ

ขยาย จึงเป็นความหมายที่ผิดไปจากต้นฉบับ เพราะจะหมายถึงมุมมุม
หนึ่งที่อยู่ในร้านเหล้า

2. ...a frustration held by American minorities over unequal opportunities.

ความโกรธแค้นที่ถูกยึดถือโดยชนอเมริกันกลุ่มน้อยเหนือความไม่เท่า
เทียมกันทางโอกาส

(ควรเรียบเรียงใหม่ว่า ชนอเมริกันกลุ่มน้อยมีความโกรธแค้นในเรื่อง
โอกาสที่ไม่เท่าเทียมกัน)

(สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2549, น. 76-77)

คำอธิบาย: unequal opportunities ควรแปลว่า “โอกาสที่ไม่เท่าเทียมกัน” เพราะ
คำนามหลักคือ opportunities ส่วน unequal เป็นคำขยายวางหน้า
คำนามหลัก จึงต้องแปลโดยเรียงลำดับย้อนกลับว่า “โอกาสที่ไม่เท่า
เทียมกัน” ซึ่งเป็นความหมายที่ถูกต้องตรงตามต้นฉบับ

3. Extraordinary difficult problem

ความยุ่งยากของปัญหาพิเศษ

(ควรแปลว่า ปัญหาที่ยุ่งยากเป็นพิเศษ)

(ดวงตา สุพล, 2541, น. 78)

คำอธิบาย: difficult problem ควรแปลว่า “ปัญหาที่ยุ่งยาก” เพราะ problem เป็น
คำนามหลัก โดยมี difficult เป็นคำขยาย แปลเป็นไทยต้องเอา “ปัญหา”
ขึ้นก่อน แล้วตามด้วย “ที่ยุ่งยาก” จึงจะได้ความหมายเหมือนกับต้นฉบับ

การวิเคราะห์ความหมายและความสัมพันธ์ของคำที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เรา
ตระหนักว่า คำคำหนึ่งมีหลายความหมาย แต่มีความหมายเดียวที่ถูกต้องตามบริบทในต้นฉบับ ซึ่ง
อาจเป็นความหมายหลัก ความหมายรอง ความหมายแฝง หรือความหมายเชิงเปรียบเทียบ การหา
ความหมายของคำจากพจนานุกรมเพียงอย่างเดียวอาจไม่พอเพียงที่จะทำให้ผู้แปลทราบถึง
ความหมายที่แท้จริงของคำคำนั้น เนื่องจากคำในประโยคไม่ได้อยู่ตามลำพังโดดๆ แต่จะปรากฏ
ร่วมกับคำอื่นๆ ซึ่งทำให้ความหมายของคำนั้นเปลี่ยนไป หรือมีความหมายเป็นสำนวนที่ไม่อาจ
คาดเดาได้จากคำแต่ละคำที่มาอยู่รวมกัน นอกจากนี้การทำหน้าที่ของคำหรือการเรียงลำดับคำใน
ประโยคที่ต่างกันก็ทำให้ความหมายของคำคำนั้นเปลี่ยนไปด้วย ดังนั้นในการวิเคราะห์คำปรากฏ
ร่วมในต้นฉบับ ผู้แปลจึงต้องวิเคราะห์ความหมายของคำจากหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำนั้นๆ ใน

ประโยค และบริบทแวดล้อม และอาจจะต้องมีการปรับบทแปลซึ่งอาจมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้าง เพื่อให้ภาษาฉบับแปลเป็นธรรมชาติ

2.2.3.2 การแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของความหมายในระดับคำและวลี

ในการแปลข้อความจากภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่ง โอกาสที่ผู้แปลจะหาคำที่มีความหมายเทียบเคียง (lexical equivalence) ที่ตรงกันทุกนัยนับเป็นเรื่องยากมาก เนื่องจากภาษาแต่ละภาษามีจำนวนคำที่จะสื่อความหมายถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่เท่ากัน แล้วแต่ความจำเป็นในการใช้ของสังคมและวัฒนธรรมของเจ้าของภาษานั้นๆ สิ่งที่คุณแปลทำได้คือการเลือกใช้คำที่ให้ความหมายใกล้เคียงกับของเดิมมากที่สุด การแปลจึงเป็นกระบวนการที่ยุ่งยากซับซ้อน และต้องอาศัยกลวิธีต่างๆ มากมาย เพื่อแก้ปัญหาการใช้คำหรือสำนวนที่มีในภาษาหนึ่งแต่ไม่มีใช้ตรงกันในอีกภาษาหนึ่ง (ดวงตา สุพล, 2545; สัจฉวี สายบัว, 2542; สุพรรณิ ปันมณี, 2549; หอมหวล ชื่นจิตร, 2527)

ผู้เชี่ยวชาญด้านการแปลหลายท่านได้ศึกษาค้นคว้าหาวิธีการแปล เพื่อให้ผู้ที่ตั้งใจจะประกอบอาชีพเป็นนักแปลสามารถนำไปปรับใช้ในการทำงานแปลได้อย่างสะดวกรวดเร็วและเป็นผลดียิ่งขึ้น ด้วยเหตุที่การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการแปลคำปรากฏร่วมของค่านามกับคำคุณศัพท์ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงวิธีการแปลและปรับบทแปลในระดับคำและวลีที่มีผู้ศึกษาไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์กลวิธีการแปลคำปรากฏร่วมในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

2.2.3.2.1 กลวิธีการแปลของเบเคอร์

เบเคอร์ (Baker, 2005, pp. 26-43) ได้เสนอแนะกลวิธีการแปล เพื่อแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของความหมายในระดับคำ ดังนี้

1. การแปลโดยใช้คำที่มีความหมายกว้างขึ้น หรือคำจากกลุ่ม (superordinate) ในภาษาฉบับแปล แทนคำที่เป็นปัญหาในต้นฉบับ

ตัวอย่าง: Odom, a slender 30-year-old, was a quiet sort.

โอดัม ชายร่างเพรียววัย 30 เป็นคนเงียบๆ

(คัดจาก *Hope and Courage*)

คำอธิบาย: คำว่า sort ในประโยคนี้หมายถึง คนที่มีบุคลิกลักษณะแบบหนึ่ง (a particular type of person) ผู้แปลเลือกใช้คำว่า “คน” ที่มีความหมายกว้างๆ แทนความหมายเฉพาะเจาะจงนี้

2. การแปลโดยใช้คำที่แสดงความรู้สึกเป็นกลางๆ คือเลือกใช้คำทั่วไปที่เป็นภาษาสุภาพ แต่มีความหมายใกล้เคียงกับต้นฉบับ

ตัวอย่าง: Another day, this time on the front lines after weeks of awful chow, we were given something called “coffee cake” that had the look and texture of asphalt paving.

อีกวันหนึ่ง คราวนี้ที่แนวหน้า หลังต้องกินอาหารแสนเลวอยู่หลายสัปดาห์ เราก็ได้กินอะไรบางอย่างที่เรียกว่า “เค้กกาแฟ” ซึ่งหน้าตาและเนื้อขนมไม่ผิดกับยางมะตอย

(คัดจาก *Hope and Courage*)

คำอธิบาย: คำว่า chow (= food) เป็นคำสแลง หรือภาษาที่ไม่สุภาพ แต่ผู้แปลเลือกใช้คำว่า “อาหาร” เป็นคำที่มีความหมายโดยตรง ซึ่งไม่แสดงน้ำเสียงไม่พึงพอใจของผู้พูด

3. การแปลโดยแทนที่ทางวัฒนธรรม ถ้อยคำจากต่างวัฒนธรรมอาจใช้วิธีถ่ายทอดความหมายโดยใช้คำหรือสำนวนที่ใกล้เคียงกับวัฒนธรรมของผู้อ่านภาษาฉบับแปล

ตัวอย่าง: The Good Samaritan of Woodbridge
คนน้ำใจงามแห่งเมืองวูดบริดจ์

(คัดจาก *Hope and Courage*)

คำอธิบาย: a good Samaritan (a person who gives help and sympathy to people who need it) สำนวน “ชาวสะมาริตันผู้ใจดี” นี้มีประวัติของคำมาจากตำนานในคัมภีร์ไบเบิล เล่าถึงชาวสะมาริตันที่ช่วยเหลือชายเคราะห์ร้ายที่นอนบาดเจ็บอยู่โดยไม่มีใครเหลียวแล แต่ภาษาไทยไม่มี ความหมายที่แฝงบริบททางวัฒนธรรมเช่นนี้

4. การแปลโดยใช้คำยืมหรือคำทับศัพท์ เนื่องจากไม่มีคำที่ใช้แทนกันได้เลยในภาษาฉบับแปล และอาจมีคำอธิบายเพิ่มเติมประกอบคำทับศัพท์นั้นๆ

ตัวอย่าง: ทุกคนมีปิ่นโตคนละใบ

Each carried a pinto, a multiple-decked food container with a handle.

(คัดจาก *ไผ่แดง* ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, อ้างถึงใน *สัญญาวิ สายบัว*, 2542, น. 65)

คำอธิบาย: คำว่า “ป็นโต” ใช้คำทับศัพท์ว่า pinto และมีคำอธิบายตามหลัง

5. การแปลแบบถอดความโดยใช้คำที่เกี่ยวข้องกับภาษาต้นฉบับ การแปลวิธีนี้ใช้คำหลายคำเพื่อถ่ายทอดความหมายของคำคำเดียวในภาษาต้นฉบับ เพื่อให้ภาษาฉบับแปลมีลักษณะเป็นธรรมชาติมากขึ้น

ตัวอย่าง: She called her boyfriend, Erik Escher, McFly after a character in the movie Back to the Future, who, like Erik, had a colorful, original wardrobe.

เธอเรียกเอริก เอสเชอร์ แฟนหนุ่มของเธอว่าแม็กฟลาย ตามชื่อตัวละครในภาพยนตร์เรื่องเจาะเวลาหาอดีต ซึ่งเหมือนเอริกตรงที่มีเสื้อผ้าหลากหลายสีสันไม่เหมือนใครเต็มตู้

(คัดจาก *Love and Share*)

คำอธิบาย: คำว่า wardrobe คำเดียว แปลเป็นวลีว่า “เสื้อผ้าเต็มตู้” เพื่อถ่ายทอดความหมายของ wardrobe ในที่นี้ (= clothes that a person has)

6. การแปลแบบถอดความโดยใช้คำที่ไม่เกี่ยวข้องกับภาษาต้นฉบับ มีการใช้คำหลายคำในภาษาฉบับแปลเพื่ออธิบายคำคำเดียวในภาษาต้นฉบับ ส่วนใหญ่เป็นศัพท์ยากหรือศัพท์เฉพาะที่มีความหมายซับซ้อน

ตัวอย่าง: Surprise count of all cash.

จะต้องมีการนับเงินสดที่อยู่ในมือทั้งหมดโดยไม่มีการบอกกล่าวล่วงหน้า
(หอมหวล ชื่นจิต, 2527, น. 89)

คำอธิบาย: คำว่า surprise คำเดียว แปลเป็นวลีว่า “โดยไม่มีการบอกกล่าวล่วงหน้า”

7. การแปลโดยละคำ หากคำหรือสำนวนใดไม่สำคัญในบริบท หรือแปลแล้วต้องใส่คำอธิบายจนทำให้อ่านเยิ่นเย้อ ผู้แปลอาจจะไว้มองข้ามไม่ได้

ตัวอย่าง: Tackle was less of a game than an excuse to deliberately smash our bodies into each other for the main purpose, I realized later, of dissipating our frustration and anger.

ต่อมาผมก็รู้ว่า ที่จริง นี่ไม่ใช่เกมหรอก แต่เป็นข้ออ้างที่จะเอาร่างกายของเราเข้าไปชนกันจ๊างๆ โดยเจตนาเพื่อระบายความคับใจและความโกรธของพวกเรา

(คัดจาก *Love and Share*)

คำอธิบาย: ไม่แปลคำว่า main แต่ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความหมายโดยรวม

8. การแปลโดยใช้ภาพประกอบแทนคำอธิบาย วิธีนี้เหมาะสำหรับการแปลคำที่ไม่มีคำเทียบเคียงแต่มีรูปลักษณะที่สื่อด้วยภาพแทนได้

นอกจากการแปลในระดับคำแล้ว เบเคอร์ (Baker, 2005, pp. 71-78) ยังได้ให้แนวทางในการแปลสำนวน (idiom) และวลีเฉพาะ (fixed expression) ว่า การหาสำนวนเทียบเคียงกันระหว่างภาษาต้นฉบับกับภาษาฉบับแปลอาจไม่ใช่คำตอบที่ดีที่สุด เนื่องจากยังมีปัจจัยด้านบริบท (context) ระดับของภาษา (register) ลีลาของภาษา (style) รวมทั้งผลในทางวาทศิลป์ (rhetoric effect) ซึ่งผู้แปลต้องพิจารณาให้ละเอียดถี่ถ้วนก่อนตัดสินใจว่าจะเลือกคำแปลแบบใดจึงเหมาะสมที่สุด เบเคอร์เสนอกลวิธีการแปลสำนวนและวลีเฉพาะ 4 วิธี ดังนี้

1. การใช้สำนวนที่มีความหมายและรูปแบบคล้ายกัน เป็นการแปลสำนวนในภาษาต้นฉบับโดยใช้สำนวนในภาษาฉบับแปลที่เทียบเคียงกันได้ทั้งความหมายและรูปแบบ

ตัวอย่าง:

1. First comes, first served.

มาก่อนได้ก่อน

(สิทธิ พิณภูวดล, 2544, น. 154)

2. To build a castle in the air

สร้างวิมานในอากาศ

(สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2549, น. 152)

2. การใช้สำนวนที่มีความหมายคล้ายกันแต่รูปแบบต่างกัน วิธีนี้เลือกใช้สำนวนที่ความหมายคล้ายคลึงกันในภาษาฉบับแปล แต่ใช้รูปศัพท์แตกต่างไปจากภาษาต้นฉบับ

ตัวอย่าง:

1. เกือบหมดโลกยังสู้ความเค็มของคุณไม่ได้เลย

You're a real vulture, you never had enough.

(สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2549, น. 190)

2. Live and learn

ตราบใดที่ยังมีชีวิตอยู่ก็จงเรียนรู้ต่อไป

(สิทธิ พิณภูวดล, 2544, น. 156)

3. การแปลโดยการถอดความ (paraphrase) เป็นการแปลแบบตีความและเอาเฉพาะความหมาย เป็นวิธีที่นิยมใช้กันมากที่สุดหากหาสำนวนเทียบเคียงกันไม่ได้ หรืออาจใช้ในกรณีที่แปลเป็นสำนวนแล้วฟังดูไม่เข้ากับลีลาของภาษาฉบับแปล

ตัวอย่าง:

1. He seemed to have his feet on the ground during the investigation.

ดูท่าทางเขาจะมีเหตุผลดีระหว่างการสอบสวน

(สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2549, น. 158)

2. Shake a leg or we'll be late.

เร็วเข้า ไม่งั้นเราไปไม่ทันแน่

(สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2549, น. 159)

4. การแปลโดยการตัดสำนวนทิ้งไป วิธีนี้อาจเป็นทางออกสำหรับผู้แปลในกรณีที่หาสำนวนใกล้เคียงกันไม่ได้เลย หรือเป็นสำนวนที่ทำความเข้าใจได้ยาก หรืออาจเป็นเหตุผลเรื่องลีลาของภาษา

2.2.3.2.2 กลวิธีการแปลของสัญญาวิ

สัญญาวิ สายบัว (2542, น. 64-71) กล่าวถึงวิธีการปรับคำและสำนวนเพื่อให้สื่อความหมายและสร้างผลตอบสนองแก่ผู้อ่านงานแปลได้ใกล้เคียงกับผู้อ่านต้นฉบับมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็น การแปลแบบตรงตัวหรือแปลเอาความก็ตาม ดังนี้

1. การเติมคำอธิบาย ผู้แปลอาจเติมคำ เช่น คำลักษณนาม ไว้ข้างหน้า เพื่อให้ความหมายที่คำยืมนั้นอ้างอิงถึงชัดเจนมากขึ้น เช่น การแปล chipmunk ว่า ตัวชิปมังก์ (เติมลักษณนามคำว่า “ตัว” เพื่อบอกว่าเป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง) หรือเติมข้อความสั้นๆ เพื่อบรรยายคำหรือสำนวนที่เป็นปัญหาในการทำความเข้าใจสำหรับผู้อ่านภาษาฉบับแปล แต่ควรเสริมคำหรือแทรกคำอธิบายเท่าที่จำเป็น มิฉะนั้นอาจทำให้บรรยากาศและรสชาติของต้นฉบับเสียไป

ตัวอย่าง: น้องผมโดนเกณฑ์ทหาร

My younger brother was enlisted

(สัญญาวิ สายบัว, 2542, น. 65)

คำอธิบาย: brother ในภาษาอังกฤษ หมายถึงพี่ชายหรือน้อยชายก็ได้ การแทรกคำว่า younger เมื่อแปลเป็นภาษาอังกฤษ เพื่อให้ตรงกับความหมายในภาษาต้นฉบับว่า “น้อง (ชาย)”

2. การใช้วลีหรือประโยคแทนคำ การแปลคำศัพท์ที่อ้างอิงถึงสิ่งที่ไม่อยู่ในภาษาฉบับแปล อาจบอกลักษณะของสิ่งนั้นโดยใช้วลีหรือประโยค (ตรงกับวิธีการแปลแบบถอดความของ Baker)

ตัวอย่าง: He disappeared into his igloo.

เขาหายเข้าไปในกระท่อมที่สร้างด้วยน้ำแข็งหลังนั้น

(สัญญาวิ สายบัว, 2542, น. 67)

คำอธิบาย: igloo เป็นบ้านของชาวเอสกิโม การบรรยายลักษณะของบ้านช่วยให้ผู้อ่านบทแปลเข้าใจดีกว่าการแปลทับศัพท์

3. การใช้คำที่อ้างอิงถึงความหมายที่กว้างขึ้นแทนคำที่อ้างอิงถึงสิ่งเฉพาะกว่า การใช้คำหรือสำนวนที่มีความหมายกว้างขึ้นหรือการใช้คำทั่วไปแทนศัพท์เฉพาะ เป็นวิธีที่นักแปลนิยมใช้ในการแก้ปัญหาเมื่อหาคำเทียบเคียงตรงกันไม่ได้ (วิธีเดียวกับการใช้คำจากกลุ่มของ Baker)

ตัวอย่าง: Long icicles, hanging from the leaves, glittered in the sun.

น้ำแข็งห้อยย้อยลงมาเป็นสายๆ จากชายคาบ้าน เป็นแสงประกายแวววาวเมื่อต้องแสงตะวัน

(คัดจาก บ้านเล็กในป่าใหญ่, อ้างถึงใน สัญญาวิ สายบัว, 2542, น. 68)

คำอธิบาย: icicle (= a pointed piece of ice that is formed when water freezes as it falls down from something such as roof) เป็นคำเรียกลักษณะน้ำแข็งชนิดหนึ่ง

4. การเติมคำเชื่อมระหว่างกลุ่มความคิดต่างๆ หมายถึงการเติมคำหรือสำนวนที่บอกความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มความคิดที่สื่อในรูปของวลีหรือประโยค เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายได้ชัดเจน

ตัวอย่าง: A beauty of all time, Liz Taylor, denied having flown to Bermuda to meet her ex-husband.

ลิซ เทย์เลอร์ ผู้ได้ชื่อว่าแม่งามตลอดกาล ปฏิเสธข่าวที่กล่าวว่า หล่อนบินไปพบกับอดีตสามีที่เบอร์มิวดา

(สัญญาวิ สายบัว, 2542, น. 68)

คำอธิบาย: การเติม “ผู้ได้ชื่อว่า” เชื่อมโยงชัดเจนว่าหญิงงามนั้นคือ ลิซ เทย์เลอร์

5. การตัดคำหรือสำนวนทิ้งไป การละคำหรือสำนวนในภาษาต้นฉบับที่หาคำเทียบเคียงไม่ได้ ควรทำต่อเมื่อเป็นคำเล็กๆ น้อยๆ หรือสำนวนสั้นๆ ที่ไม่ใช่สาระสำคัญของต้นฉบับ หรือตัดทิ้งไปแล้วก็ไม่มีผลต่อบรรยากาศของเรื่องและความเข้าใจของผู้อ่าน (วิธีเดียวกับการแปลแบบละคำของ Baker)

ตัวอย่าง: “ไม่โทษสมภารแล้วจะไปโทษใคร”

“And who else is there to blame?”

(คัดจาก *ไผ่แดง* ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, อ้างถึงใน สัญฉวี

สายบัว, 2542, น. 68)

คำอธิบาย: ผู้แปลเลี่ยงไม่แปลคำว่า “สมภาร”

2.2.3.2.3 กลวิธีการแปลของสุพรรณิ

สุพรรณิ ปิ่นมณี (2549, น. 283-324) กล่าวถึงแนวทางการแปลในระดับคำและวลีไว้อย่างครอบคลุม ทั้งการแปลคำคำเดียว การแปลสำนวนและข้อความเชิงเปรียบ และการแปลที่คาบเกี่ยวถึงเรื่องคำปรากฏรวม โดยแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ การแปลสิ่งที่เป็นที่รู้จักหรือมีคำที่อ้างอิงถึงได้ในภาษาฉบับแปล และการแปลสิ่งที่ไม่รู้จักหรือไม่มีคำที่อ้างอิงถึงได้ในภาษาฉบับแปล

วิธีการแปลสิ่งที่เป็นที่รู้จักหรือมีคำที่อ้างอิงถึงได้ในภาษาฉบับแปล มีดังนี้

1. การเทียบเคียงความหมายต่อความหมาย (nonliteral lexical equivalents) เป็นวิธีที่ผู้แปลควรใช้เมื่อแปลคำที่มีความหมายรอง ความหมายเชิงเปรียบ หรือความหมายแฝง สุพรรณิเห็นว่าการแปลแบบเทียบเคียงคำต่อคำอาจทำได้เมื่อแปลคำที่เป็นความหมายแรกเท่านั้น แต่ถึงกระนั้นผู้แปลพึงตระหนักว่าโอกาสที่คำสองคำจากต่างภาษาต่างวัฒนธรรมกันจะสมแทนกันได้อย่างพอดีนั้นอาจมีน้อยมาก ผู้แปลอาจจะต้องตีความคำคำเดียวในภาษาต้นฉบับแล้วถ่ายทอดความหมายเป็นคำหลายคำในภาษาฉบับแปล หรืออาจเลือกใช้คำคำเดียวในภาษาฉบับแปลที่กินความหมายของคำหลายคำในภาษาต้นฉบับก็ได้

2. การใช้คำอธิบาย (descriptive phrase) เป็นการแปลคำหนึ่งคำในภาษาต้นฉบับด้วยวิธีบรรยายเป็นวลีหรือข้อความในภาษาฉบับแปล (คล้ายกับการให้นิยามของคำคำนั้น) เช่น คำว่า “กระพืดกระเพียด” อาจแปลว่า feel one had been wronged and acted rashly หรือคำว่า defect อาจแปลว่า “ออกจากฝ่ายหนึ่งและไปเข้าไปกับอีกฝ่ายหนึ่ง ในทางกลับกันก็อาจแปลวลีหรือข้อความในภาษาต้นฉบับด้วยคำคำเดียวในภาษาฉบับแปล ยกตัวอย่างวลีหรือข้อความ เช่น “ไม่ได้จดทะเบียนเครื่องหมายการค้า” อาจแปลว่า unpatented หรือ natural disposition อาจแปลว่า “สันดาน”

3. การใช้คำที่สัมพันธ์กัน (related words) เช่น คำพ้องความหมาย (synonyms) คำตรงข้าม (antonyms) คำปฏิเสธ (negated antonyms) เป็นต้น การแปลด้วยวิธีนี้ ผู้แปลจะต้องคำนึงถึงบริบท คำที่ใช้ร่วมกัน (collocation) และความหมายแฝง เนื่องจากคำที่มีความหมายเหมือนกันไม่อาจใช้แทนกันได้ในทุกบริบท และยังอาจมีรูปแบบทางไวยากรณ์ต่างกันที่ทำให้ใช้แทนกันไม่ได้ ยกตัวอย่างคำว่า “ขาดแคลน” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษหลายคำ (shortage, want, lack, need, deficit, etc.) แต่เวลาใช้จริงมีรายละเอียดการใช้ต่างกันบางอย่าง เช่น “ขาดแคลนน้ำ” อาจแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า shortage of water, lack of water, need for water, want of water (ภาษาล้านช้าง), deficit in water (ภาษาราชการ) เป็นต้น บางครั้งการใช้คำตรงข้ามและคำปฏิเสธก็อาจเป็นทางออกที่ดีหากไม่สามารถหาคำที่มีความหมายเทียบเคียงกันได้โดยตรง เช่น big deal (used to say something is important or a problem) ถ้าแปลตรงตัวว่า “เรื่องใหญ่” หรือ “เรื่องสำคัญ” อาจไม่ได้ระดับของความหมายเทียบเท่ากับแปลโดยใช้คำตรงข้ามว่า “ไม่ใช่เรื่องธรรมดา” หรือ have little idea (idea = a plan, thought or suggestion, especially about what to do in a particular situation) แทนที่แปลตรงตัวจะแปลว่า “มีความคิดเล็กน้อย” แปลเป็นคำปฏิเสธว่า “ไม่ค่อยรู้” จะให้ความหมายที่ตรงกับภาษาต้นฉบับมากกว่า

4. การใช้คำจำแนกประเภทโดยกว้าง และคำเฉพาะเจาะจง (generic-specific words) วิธีนี้ใช้แก้ปัญหาในกรณีภาษาต้นฉบับใช้คำจำแนกประเภทโดยกว้าง แต่ภาษาฉบับแปลอาจจะต้องใช้คำเฉพาะเจาะจง หรือคำเฉพาะเจาะจงในภาษาต้นฉบับอาจจะต้องแทนด้วยคำจำแนกประเภทโดยกว้างในภาษาฉบับแปล (ดูตัวอย่างการแปลแบบเดียวกันในวิธีการแรกของ Baker และวิธีที่ 3 ของสัญญาวิ)

5. การใช้ความหมายรองและความหมายเชิงเปรียบเทียบ (secondary and figurative sense) เป็นวิธีแปลคำธรรมดาในภาษาต้นฉบับให้เป็นสำนวนหรือข้อความเชิงเปรียบเทียบในภาษาแปล ยกตัวอย่างเช่น คำว่า hypocrite หมายถึง “คนปากอย่างใจอย่าง” อาจแปลโดยใช้สำนวนเชิงเปรียบเทียบ เช่น คนหน้าไหว้หลังหลอก คนมือถือสาปปากถือศีล คนปากว่าตาขยิบ คนปากหวานกันเปรี้ยว คนปากปราศรัยน้ำใจเชือดคอ แต่จะเลือกสำนวนใดนั้นผู้แปลจะต้องพิจารณาให้เหมาะสมเป็นแต่ละกรณีไป หรือวลีธรรมดา เช่น to expose all the corrupt deeds อาจแปลเป็นสำนวนว่า “ลากไส้” เมื่ออยู่ในประโยค “He threatened to expose all the corrupt deeds of the politicians.” อาจแปลว่า “เขาขู่จะลากไส้นักการเมืองออกมาตีแผ่” เป็นต้น

สำหรับการแปลสิ่งที่ไม่รู้จักหรือไม่มีคำที่อ้างอิงถึงได้ในภาษาฉบับแปลมี 3 วิธี ได้แก่ การใช้คำจำแนกประเภทอย่างกว้างๆ แล้วตามด้วยคำอธิบายประกอบ การใช้คำยืม และการ

แทนที่ด้วยสิ่งที่ปรากฏในวัฒนธรรมของภาษาแปล เป็นวิธีที่ซ้ำกับของเบเคอร์ (Baker, 2005) และสัญญาวิ สายบัว (2542) จึงไม่ขอกล่าวในที่นี้

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าการแปลในระดับคำและวลี อาจสร้างปัญหาแก่ผู้แปลในการหาความหมายเทียบเคียง เนื่องจากคำคำหนึ่งอาจมีหลายความหมาย และอาจมีรายละเอียดของความหมายที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นเมื่ออยู่ร่วมกับคำอื่น ผู้แปลจึงต้องทำความเข้าใจความหมายที่แท้จริงและใช้ถ้อยคำสำนวนในการถ่ายทอดความหมายให้เหมาะสมกับบริบท ระดับภาษา น้ำเสียง และลีลาภาษาของต้นบท ผู้วิจัยเห็นว่ากลวิธีการแปลและการปรับบทแปลในระดับคำและวลีที่เบเคอร์ (Baker, 2005) สัญญาวิสายบัว (2542) และสุพรรณิ ปิ่นมณี (2549) เสนอแนะไว้ (ดูตารางที่ 2.8) อาจนำมาใช้เป็นแนวทางในการแปลหรือปรับบทแปลของคำปรากฏร่วมของคำนามกับคำคุณศัพท์ได้

ตารางที่ 2.8

แสดงกลวิธีการแปลและการปรับบทแปลในระดับคำและวลีตามที่เบเคอร์ (Baker, 2005)

สัญญาวิ สายบัว (2542) และสุพรรณิ ปิ่นมณี (2549) เสนอแนะ

กลวิธีการแปลในระดับคำและวลี	Baker	สัญญาวิ	สุพรรณิ
ใช้คำที่มีความหมายกว้างขึ้น	/	/	/
ใช้คำที่มีความหมายกลางๆ	/	-	/
แทนที่วัฒนธรรม	/	-	/
ใช้คำยืม (อาจมีหรือไม่มีคำอธิบาย)	/	-	/
ถอดความ / ใช้วลีหรือประโยคแทนคำ / ใช้คำอธิบาย	/	/	/
ละคำ / ตัดคำหรือสำนวนทิ้งไป	/	/	/
ใช้ภาพแทนคำอธิบาย	/	-	-
เสริมคำหรือเติมคำอธิบาย	-	/	/
เติมคำเชื่อมกลุ่มความคิด	-	/	-
ใช้คำพ้องความหมาย	-	-	/

ตารางที่ 2.8 (ต่อ)

กลวิธีการแปลในระดับคำและวลี	Baker	สัญญาวิ	สุพรรณิ
ใช้คำตรงข้าม	-	-	/
ใช้คำปฏิเสธ	-	-	/
แปลคำธรรมดาเป็นสำนวน/ข้อความเชิงเปรียบเทียบ	-	-	/
แปลโดยใช้คำคำเดียวแทนวลี	-	-	/

หมายเหตุ สัญลักษณ์ / หมายถึงกลวิธีที่เสนอแนะ และ - หมายถึงกลวิธีที่ไม่ได้เสนอแนะ

กลวิธีการแปลที่กล่าวมาข้างต้นนี้ใช้ในการแปลและปรับบทแปลในระดับคำหรือวลีทั่วไปเท่านั้น แต่อาจนำมาปรับใช้ในการแปลคำปรากฏรวมไม่ได้ทั้งหมด ความเหมือนหรือความแตกต่างของกลวิธีการแปลคำหรือวลี กับการแปลคำปรากฏรวมจะได้อภิปรายในบทที่ 5

2.3 ลักษณะภาษาในงานเขียนประเภทเรื่องเล่า

งานเขียนที่นำมาศึกษาในครั้งนี้เป็นเรื่องเล่าจากประสบการณ์ชีวิตจริง (narrative nonfiction) จัดเป็นงานวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น (short story) ซึ่งมีโครงสร้างและเทคนิคการนำเสนอคล้ายกับนวนิยายทุกอย่าง คือมีเค้าโครงเรื่อง (plot) แก่นเรื่อง (theme) ตัวละคร (character) ฉาก (setting) บรรยากาศ (atmosphere) ความขัดแย้ง (conflict) จุดสุดยอดของเรื่อง (climax) และตอนจบชนิดธรรมดาหรือชนิดหักมุม ต่างกันตรงที่ว่าเรื่องสั้นมีความซับซ้อนน้อยกว่าและการดำเนินเรื่องรวดเร็วกระชับภายในเนื้อหาขนาด 1,000-15,000 คำ (กอบกุล อิงคุทานนท์, มปป)

เลาน์เบอริ (Loundsberry, 1990) นักวิจารณ์วรรณกรรม ผู้แต่งหนังสือ *The Art of Fact: Contemporary of Artists of Nonfiction* กล่าวว่างานเขียนประเภทเรื่องเล่านี้มีองค์ประกอบสำคัญคือ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง ให้ข้อมูลถูกต้องน่าเชื่อถือ มีการบรรยายภาพเหตุการณ์อย่างสมจริง และเรียงร้อยถ้อยคำอย่างมีศิลปะ

คอลพาส (Kolpas, 2008) ผู้เขียนบทความเรื่อง *Using Fiction Techniques to Bring Your Nonfiction Writing to Life* กล่าวถึงลักษณะภาษาของเรื่องเล่าว่า ในการเล่า

เหตุการณ์หรือบรรยายสิ่งที่เกิดขึ้น ผู้เขียนควรใช้ภาษาที่ให้ภาพ เสียง สัมผัสต่างๆ ใช้คำกริยาในรูป active voice ให้มากที่สุด เลือกใช้คำกริยา คำคุณศัพท์ และคำวิเศษณ์ที่ได้ความกระชับตรงตามถ้อยคำนั้นๆ ไม่ควรเล่าเรื่องโดยใช้คำคุณศัพท์หรือคำวิเศษณ์หลายๆ คำในข้อความหนึ่งๆ ควรใช้ประโยคหรือย่อหน้าสั้นๆ เมื่อเรื่องดำเนินอย่างรวดเร็ว และประโยคหรือย่อหน้าที่ยาวขึ้นเมื่อเหตุการณ์เริ่มคลี่คลาย

หากพิจารณาตามเกณฑ์การแบ่งตามจุดมุ่งหมายของประเภทงานเขียนในทัศนะของสัจฉนิ์ สายบัว (2542) หรือหน้าที่ของตัวบทของนิวมาร์ค (Newmark, 1981) ประกอบกับนิยามของเรื่องเล่า รวมทั้งความเห็นของเลาน์เบอริ (Loundsberry, 1990) และคอลพาส (Kolpas, 2008) จะเห็นได้ว่าเรื่องเล่ามีเนื้อหาผสมผสานระหว่างงานประเภท “วจนาสาร” (expressive) และ “อรรถสาร” (informative) กล่าวคือมีจุดมุ่งหมายเพื่อบรรยาย “อารมณ์ความรู้สึก” ของผู้พูด และบอกเล่า “ข้อเท็จจริง” เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ประสบในเวลาเดียวกัน ลักษณะภาษาที่ใช้เป็นภาษามาตรฐาน แต่มีการใช้คำที่มีความหมายเชิงเปรียบ หรือกลวิธีการสร้างภาพด้วยคำที่เรียกว่า ภาษาภาพพจน์ (figurative language) เพื่อให้ผู้อ่านจินตนาการเห็นภาพขึ้นชัดเจน การใช้ภาษาภาพพจน์ในงานเขียนนอกจากทำให้ผู้อ่านเห็นภาพในงานนั้นๆ แล้วยังช่วยขยายความสิ่งที่เป็นนามธรรมโดยเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม ทำให้เข้าใจง่ายขึ้น กลวิธีของภาษาภาพพจน์ที่ใช้กันทั่วไปในงานวรรณกรรม (กอบกุล อิงคุทานนท์, มปป; ธเนศ เวศร์ภาดา, 2549) ได้แก่ (คำที่ขีดเส้นใต้ตรงกับภาษาภาพพจน์ที่กล่าวถึง)

1. อุปมา (simile) การเปรียบสิ่งหนึ่งเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง เช่น rapt silence “เงียบเหมือนถูกสะกด”, as fast as a wild thing “รวดเร็วราวกับสัตว์ที่กำลังคึกคะนอง”

2. อุปลักษณ์ (metaphor) การเปรียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีคุณสมบัติบางประการร่วมกัน เช่น extra eyes “ตาพิเศษ” (= แว่นตา), golden hour “ชั่วโมงทอง”, old man “เสือเฒ่า”

3. บุคลาธิษฐาน (personification) การสมมุติสิ่งต่างๆ ให้มีกิริยาอาการ ความรู้สึกเหมือนมนุษย์ เช่น dead carcass (carcass = the dead body of an animal, especially of a large one or of one that is ready for cutting up as meat) “ร่างไร้วิญญาณ” (วิญญาณ = สิ่งที่ถูกกำหนดว่าสิ่งอยู่ในร่างมนุษย์เมื่อมีชีวิตอยู่และละร่างไปเมื่อตาย)

4. อธินามนัย (metonymy) การใช้ชื่อของสิ่งหนึ่งหรือคำคำหนึ่งมาใช้นัยถึงอีกสิ่งหนึ่งซึ่งมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด เช่น entire hall “บรรยากาศ”

5. อนุนามนัย (synecdoche) การเปรียบเทียบที่ใช้คุณสมบัติเด่นหรือเอกลักษณ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งแทนความหมายทั้งหมด เช่น daily bread “อาหาร”

6. ปฏิทรรศน์ (paradox) การแสดงความหมายที่ดูเหมือนจะขัดแย้งกันหรือเป็นไปไม่ได้ แต่เมื่อวิเคราะห์ความหมายลึกลงไป อาจตีความได้อย่างกลมกลืน เช่น terrible beauty “ความงามอันน่าครั่นคร้าม”

7. อติพจน์ (hyperbole) การใช้คำพรรณนาเกินความจริงซึ่งเป็นไปไม่ได้ แต่เพื่อมุ่งย้าอารมณ์ความรู้สึกความประทับใจให้มีมากขึ้น เช่น The world is crazy “โลกมันบ้า”

8. คำเลียนเสียง (onomatopoeia) การใช้คำเลียนเสียงซึ่งช่วยให้เข้าใจความหมายชัดเจนขึ้น เช่น take a noisy breath “ทำเสียงหายใจฟืดฟาด” (ฟืดฟาด = เสียงหายใจของสัตว์)

กล่าวโดยสรุป ลักษณะภาษาในงานเขียนประเภทเรื่องเล่าจากชีวิตจริง ก็ไม่ต่างจากศิลปะในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมโดยทั่วไปคือ มีการเลือกใช้สำนวนเชิงเปรียบเทียบ (figurative idiom) หรือภาษาภาพพจน์ต่างๆ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจง่ายขึ้น

งานวิจัยชิ้นนี้สนใจศึกษาลักษณะภาษาในงานเขียนประเภทเรื่องเล่า เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าผู้แปลงานเขียนประเภทนี้มักใช้คำ สำนวน หรือคำปรากฏร่วมในภาษาฉบับแปล เป็นส่วนหนึ่งของกลวิธีของการใช้ภาษาภาพพจน์ โดยเฉพาะการใช้คำคุณศัพท์เพื่อภาพที่ชัดเจนของคำนาม

2.4 การใช้คลังข้อมูลภาษาเพื่อช่วยในการวิเคราะห์การแปลคำปรากฏร่วม

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับคลังข้อมูลภาษา การใช้คลังข้อมูลภาษาเป็นทรัพยากรการแปลและเครื่องมือในการวิเคราะห์คำปรากฏร่วม ดังนี้

2.4.1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับคลังข้อมูลภาษา

1. นิยามของคลังข้อมูลภาษา คลังข้อมูลภาษา (corpus) หมายถึงข้อมูลภาษาเขียนหรือภาษาพูด ซึ่งใช้กันตามจริงและเก็บรวบรวมอยู่ในรูปอิเล็กทรอนิกส์ในปริมาณตามเงื่อนไขที่กำหนด (ส่วนใหญ่อยู่ในรูปของไฟล์ข้อมูล text files เนื่องจากทำงานได้ดีกับโปรแกรมที่ใช้ในการวิเคราะห์หรือเรียกแสดงตัวอย่าง) เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาเรื่องภาษาในด้านต่างๆ โดยทั่วไปใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่เรียกว่า โปรแกรมคอนคอร์ดแดนซ์ (concordancer) เป็นเครื่องมือในการค้นหาคำหรือข้อความในคลังข้อมูลภาษา นับจำนวนความถี่ของคำหรือกลุ่มคำที่

ปรากฏในคลังข้อมูลภาษา คำนวณค่าทางสถิติ และแสดงผลการค้นหาคำในรูปแบบของบรรทัดคอนคอร์แดนซ์ (concordance lines) ส่วนใหญ่มักเป็นรูปแบบที่เรียกว่า KWIC (key word in context) บรรทัดคอนคอร์แดนซ์ซึ่งแสดงคำที่สืบค้นเป็นแนวเดียวกันตรงกึ่งกลาง พร้อมบริบทที่ปรากฏด้านซ้ายและขวา และสามารถจัดเรียงรายการในรูปแบบต่างๆ จึงช่วยให้เห็นการปรากฏร่วมของคำต่างๆ (collocation) อย่างชัดเจน (ภาสพงศ์ ศรีพิจารณ์, 2550; ปรีมา มัลลิกะมาส และคณะ, 2549; วิโรจน์ อรุณมานะกุล 2545; Bowker & Pearson, 2002)

2. ประเภทของคลังข้อมูลภาษา คลังข้อมูลแบ่งเป็น 5 ประเภทตามเกณฑ์ของจำนวนภาษาและลักษณะต่างๆ (ภาสพงศ์ ศรีพิจารณ์, 2550; วิโรจน์ อรุณมานะกุล 2545; Bowker & Pearson, 2002; Malikamas, 2001) ดังนี้

2.1 จำนวนภาษา ได้แก่ คลังข้อมูลภาษาเดียว (monolingual corpus) คลังข้อมูลสองภาษา (bilingual corpus) คลังข้อมูลหลายภาษา (multilingual corpus)

2.2 ลักษณะของภาษา ได้แก่ คลังข้อมูลภาษาทั่วไป (general corpus) คลังข้อมูลภาษาเฉพาะด้าน (specialized corpus)

2.3 ลักษณะการเปรียบเทียบข้อมูล ได้แก่ คลังข้อมูลภาษาเปรียบเทียบ (comparable corpus) ซึ่งเป็นการรวบรวมคลังข้อมูลภาษาของข้อความในหัวข้อเดียวกันในสองภาษา เช่น ข่าวตลาดหุ้นภาษาไทยกับข่าวตลาดหุ้นภาษาอังกฤษ และคลังข้อมูลภาษาคู่ขนาน (parallel corpus) ซึ่งเป็นการสร้างคลังข้อมูลภาษาต้นฉบับคู่กับภาษาฉบับแปล เช่น ภาษาต้นฉบับเรื่อง "Please Don't Leave Me!" คู่กับภาษาฉบับแปล "อย่าทิ้งหนูไป"

2.4 ลักษณะการสื่อสาร ได้แก่ คลังข้อมูลภาษาเขียน (written corpus) และคลังข้อมูลภาษาพูด (spoken corpus)

2.5 ลักษณะการจัดเก็บข้อมูล ได้แก่ คลังข้อมูลภาษาที่เก็บเฉพาะตัวบทหรือข้อความล้วนๆ (plain text) และคลังข้อมูลภาษาที่เก็บข้อความซึ่งมีการกำกับข้อมูลอื่นไว้ด้วย (annotated text) คือ มีการใส่แท็ก (tag) ต่างๆ กำกับส่วนต่างๆ ในข้อความนั้น เช่น ข้อมูลหมวดคำ ขอบเขตประโยค เป็นต้น

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้คลังข้อมูลภาษาทั่วไปที่เป็นภาษาเขียน และสร้างคลังข้อมูลภาษาคู่ขนานจากตัวบทภาษาต้นฉบับ (อังกฤษ) และภาษาฉบับแปล (ภาษาไทย) ที่เป็นข้อความล้วน

3. การทำงานของโปรแกรมวิเคราะห์คลังข้อมูลภาษา โปรแกรมวิเคราะห์คลังข้อมูลภาษามีชื่อเรียกว่า โปรแกรมคอนคอร์แดนซ์ (concordancer) เป็นซอฟต์แวร์สำหรับใช้ค้นหาคำ

จากคลังข้อมูลภาษาโดยแสดงในรูปบรรทัดคอนคอร์แดนซ์ (concordance lines) ซึ่งเป็นบรรทัดที่แสดงคำที่สืบค้นไว้เป็นแนวเดียวกันตรงกึ่งกลาง พร้อมบริบทที่ปรากฏด้านซ้ายและด้านขวาของคำนั้นๆ และสามารถแสดงข้อมูลพื้นฐานของคลังข้อมูล เช่น ขนาดของคลังข้อมูล จำนวนคำ จำนวนประโยค และความถี่ของคำ (ภาสพงศ์ ศรีพิจารณ์, 2550; วิโรจน์ อรุณมานะกุล 2545; ปริมา มัลลิกะมาส และคณะ, 2549) โปรแกรมวิเคราะห์คลังข้อมูลภาษามีหลายแบบให้เลือกใช้ซึ่งแบ่งตามลักษณะของคลังข้อมูลภาษาที่นำไปวิเคราะห์ได้ดังนี้

3.1 โปรแกรมวิเคราะห์คลังข้อมูลภาษาเดี่ยว เช่น AntConc, WordSmith, MonoConc, Win Concordance, Thai Concordance ฯลฯ แต่ละโปรแกรมมีความสามารถและลักษณะการใช้งานหลักๆ (ภาสพงศ์ ศรีพิจารณ์, 2550; วิโรจน์ อรุณมานะกุล 2545) ดังนี้

3.1.1 การแสดงผลการสืบค้นในรูปแบบของบรรทัดคอนคอร์แดนซ์ เมื่อผู้ใช้พิมพ์คำหรือวลีที่ต้องการสืบค้นโดยการเลือกคลังข้อมูลภาษาที่ต้องการ โปรแกรมจะทำหน้าที่เหมือนเครื่องมือค้นหา (search engine) ในการค้นหาตำแหน่งของคำหรือวลีที่ปรากฏทุกตำแหน่งในคลังข้อมูลภาษา และแสดงผลบนหน้าจอในรูปบรรทัดคอนคอร์แดนซ์ ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการแสดงผลบรรทัดคอนคอร์แดนซ์ในการสืบค้นคำว่า “great” จากคลังข้อมูลภาษาต้นฉบับเรื่องเล่าจากหนังสือเรื่อง *Hope and Courage* และ *Love and Share* (ดู ตารางที่ 2.9)

ตารางที่ 2.9

ตัวอย่างการแสดงผลบรรทัดคอนคอร์แดนซ์ในการสืบค้นคำว่า “great” จากคลังข้อมูลภาษาต้นฉบับเรื่องเล่าจากหนังสือเรื่อง *Hope and Courage* และ *Love and Share*

efforts in rescuing three people in the face of great danger, Mike Odom was awarded the Distinguish
d exclaim when we captured the spirit of a great march. "Get this," he told us after one game. "Get
under his eyes told of sleepless hours and great pain. The old clear voice of command was slower
But when I went into the house, to my great relief Dad was in his chair near the fireplace
Bush read." He will be remembered with great respect. Derrick Thomas, voted the nation's
f the Chinese executive, who expressed great satisfaction with the trip. "Well done," the chai
and thin as a waif. She is deliberating with great seriousness. "Yes, Mama." Her brother and
e of red wood, the dying thunder crack of great trees, and the roar of the diesel tractor bel
ban?" asked the guard. Is it valuable? Of great value, Skinner replied. He told the guard he wa

จากตัวอย่างจะเห็นว่าบรรทัดคอนคอร์แดนซ์มีลักษณะพิเศษต่อไปนี้

ก. คำที่สืบค้นคือคำว่า “great” ในที่นี้ถูกจัดรูปแบบไว้ตรงกึ่งกลางของหน้าจอโดยแสดงผลพร้อมกับบริบทของคำที่ปรากฏทั้งด้านซ้ายและด้านขวาของคำที่สืบค้น

ข. บรรทัดแต่ละบรรทัดคือตัวอย่างของคำที่ตัดมาจากตำแหน่งที่คำปรากฏในคลังข้อมูลภาษา ดังนั้นบรรทัดแต่ละบรรทัดจะไม่สามารถอ่านต่อเนื่องกันได้เพราะมาจากคนละตำแหน่งหรือบางกรณีอาจจะมาจากคนละแฟ้มข้อมูลหรือแหล่งข้อมูลก็ได้ เช่น บรรทัดที่ 1 อาจมาจากแฟ้มข้อมูลหนึ่ง ส่วนบรรทัดที่ 2 อาจมาจากแฟ้มข้อมูลที่สอง

ค. บรรทัดแต่ละบรรทัดมักไม่แสดงในรูปประโยคสมบูรณ์ เนื่องจากโปรแกรมจะตัดบรรทัดตามความยาวที่กำหนด ปกติจะกำหนดไว้ที่ 40 ตัวอักษรทางด้านซ้าย และ 40 ตัวอักษรทางด้านขวาของคำที่ค้นหา ดังนั้นบางครั้งอาจทำให้ไม่เข้าใจเรื่องราวหรือบริบทที่ชัดเจน

ง. คำที่อยู่ในตำแหน่งต่างๆ โดยนับจากคำหลักสามารถเรียงตามตัวอักษรได้ เช่น จากตัวอย่างข้างต้น ผู้วิจัยสั่งให้โปรแกรมเรียงคำในตำแหน่งที่ 1 จากด้านขวาจะเห็นคำว่า “great” ปรากฏพร้อมกับ danger, march, pain, relief, respect, satisfaction, seriousness, trees, value รูปแบบของการจัดเรียงคำดังกล่าวช่วยให้ผู้วิจัยสามารถสังเกตคำปรากฏร่วม (collocation) และรูปแบบในการปรากฏร่วมกัน (collocational patterns)

3.1.2 ลักษณะการใช้งานอื่นๆ โปรแกรมวิเคราะห์คลังข้อมูลภาษาบางโปรแกรมสามารถเรียงลำดับคำที่ปรากฏตามลำดับความถี่ (frequency list) หรือสามารถใช้ค่าทางสถิติในการคำนวณหาความสัมพันธ์ของคำต่างๆ ในคลังข้อมูลภาษาได้ เช่น หาคำที่ปรากฏร่วมกับคำที่ค้นหา (collocation list) เป็นต้น

3.2 โปรแกรมวิเคราะห์คลังข้อมูลภาษาคู่ขนาน เช่น ParaConc ส่วนใหญ่มีหน้าที่และลักษณะการใช้งานเหมือนโปรแกรมข้อ 3.1 แต่แตกต่างกันที่ลักษณะของการเตรียมข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล กล่าวคือก่อนที่จะใช้โปรแกรมวิเคราะห์คลังข้อมูลภาษาคู่ขนาน ต้องมีการจัดเตรียมข้อมูลที่เป็น text file ของต้นฉบับและฉบับแปลให้อยู่ในรูปแบบที่จะเปรียบเทียบกันได้ เช่น พยายามแบ่งย่อหน้าให้เท่ากัน จากนั้น upload ข้อมูลของภาษาต้นฉบับและภาษาฉบับแปลลงในโปรแกรม ในขั้นนี้โปรแกรมจะทำตารางเปรียบเทียบข้อมูลของทั้งสองภาษาในระดับประโยคหรือย่อหน้า (แต่บางครั้งผู้ใช้ต้องตรวจสอบและแก้ไขตารางด้วยตัวเองด้วย เพื่อให้แน่ใจว่าสามารถเปรียบเทียบต้นฉบับกับฉบับแปลได้ตรงกัน)

ในแง่ของการนำเสนอข้อมูล โปรแกรมประเภทนี้จะนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของบรรทัดคอนคอร์แดนซ์ เช่นเดียวกับโปรแกรมในข้อ 3.1 แต่จะสามารถแสดงบรรทัดคอนคอร์แดนซ์

พร้อมกัน 2 ภาษาได้โดยเปรียบเทียบต้นฉบับและบทแปลแบบบริบทต่อบริบท โดยจะค้นหาโดยใช้คำในภาษาใดภาษาหนึ่งเป็นตัวตั้งได้ เช่น ในกรณีที่ใช้ต้นฉบับภาษาอังกฤษเป็นตัวตั้ง ถ้าค้นหาคำว่า delicate โปรแกรมจะแสดงบรรทัดคอนคอร์ดแนซ์ภาษาอังกฤษของคำว่า delicate ควบคู่กับบรรทัดคอนคอร์ดแนซ์ภาษาไทยที่เป็นบทแปลของบรรทัดคอนคอร์ดแนซ์ภาษาอังกฤษ

อย่างไรก็ตามเนื่องจากโปรแกรมวิเคราะห์คลังข้อมูลคู่ขนาน ยังใช้ได้ผลไม่เต็มที่กับภาษาไทยโดยเฉพาะกรณีใช้ภาษาไทยเป็นตัวตั้งในการค้นหา เนื่องจากการตัดคำของตัวอักษรไทยมีความซับซ้อนไม่เป็นระบบเท่าภาษาอังกฤษ ดังนั้นในการวิจัยนี้จึงไม่ได้ใช้โปรแกรมประเภทนี้ในการค้นหาตัวอย่างคำและบทแปล แต่ใช้วิธีการที่คล้ายคลึงกันในการสร้างคลังข้อมูลคู่ขนาน กล่าวคือ ใช้การตีตาราง 2 ช่องเพื่อแสดงตัวอย่างในบริบทของคำนามและคำคุณศัพท์ภาษาอังกฤษในด้านซ้าย และแสดงบทแปลของบริบทนั้นในด้านขวามือ ตามตัวอย่างที่แสดงข้างล่างนี้ (ดู ตารางที่ 2.10)

ตารางที่ 2.10

แสดงตัวอย่างคลังข้อมูลภาษาคู่ขนาน

ภาษาต้นฉบับ	ภาษาฉบับแปล
1. For his extraordinary efforts in rescuing three people in the face of great danger, Mike Odom was awarded the Distinguished Flying Cross.	1. จากปฏิบัติการอันเยี่ยมยอดในการช่วยชีวิตคนสามคนที่ท่ามกลางภัยอันตรายร้ายแรงนี้ ไมก์ โอโดมได้รับเหรียญสตูดี้สำหรับนักบิน Distinguished Flying Cross เป็นบำเหน็จ
2. "You must have eaten raw meat and gunpowder for breakfast!" he'd exclaim when we captured the spirit of a great march.	2. "พวกเธอคงกินเนื้อดิบกับดินปืนเป็นอาหารเช้า" เขาพูดด้วยความดีใจเมื่อเราสามารถเล่นเพลงมาร์ชที่ยิ่งใหญ่ได้อย่างเข้าถึงวิญญาณเพลง
3. The circles under his eyes told of sleepless hours and great pain.	3. วงใต้เนยน์ตาบ่งถึงการนอนไม่หลับและความเจ็บปวดใหญ่หลวง

ตารางที่ 2.10 (ต่อ)

ภาษาต้นฉบับ	ภาษาฉบับแปล
4. But when I went into the house, to my great relief Dad was in his chair near the fireplace, reading, with Jerry asleep at his feet.	4. แต่พอเข้าไปในบ้าน ผมก็โล่งใจอย่างยิ่งเมื่อเห็นพ่อนั่งอ่านหนังสืออยู่บนเก้าอี้ใกล้เตาผิงโดยมีเจอร์รีนอนหลับอยู่แทบเท้าของท่าน
5. Miami developer Jeb Bush read a letter from his father, the President. "It takes a special man to stand up for what he believes," Bush read. "He will remembered with great respect."	5. และเจบ บุช ผู้พัฒนาเมืองไมอามี อ่านจดหมายจากพ่อของเขาซึ่งดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี ข้อความที่อ่านตอนหนึ่งบอกว่า "ต้องเป็นคนพิเศษจึงจะยืนหยัดเพื่อสิ่งที่เขาเชื่อได้ เราจะจดจำเขาไว้ด้วยความนับถืออย่างยิ่ง"
6. About a week after our trip, the chairman summoned me to his office and told me he had received a call from the Chinese executive, who expressed great satisfaction with the trip.	6. ประมาณหนึ่งสัปดาห์หลังการเดินทาง ประธานบริษัทเรียกผมเข้าไปพบที่ห้องทำงาน และบอกผมว่าได้รับโทรศัพท์จากผู้บริหารชาวจีน ซึ่งแสดงความพอใจอย่างยิ่งกับการเดินทางครั้งนั้น
7. She is deliberating with great seriousness.	7. เธอใคร่ครวญอย่างเอาจริงเอาจัง
8. I played under the six-foot circular saw blade, and heard the whack of the ax into the thick hide of redwood, the dying thunder crack of great trees, and the roar of the diesel tractor belching black smoke.	8. ผมเล่นอยู่ใต้ใบเลื่อยวงเดือนกว้างหกฟุต และได้ยินเสียงขวานแหวกเปลือกไม้อันหนาของต้นเรดวูด เสียงดังสนั่นของไม้ใหญ่ที่ปริออกจากต้นและเสียงดังกระหึ่มจากรถแทรกเตอร์ดีเซลที่พ่นควันสีดำออกมาโขมง
9. Of great value, Skinner replied.	9. มีค่ามาก ลุงสกินเนอร์ตอบ

2.4.2 การใช้คลังข้อมูลภาษาเป็นทรัพยากรการแปล

คลังข้อมูลภาษาเป็นทรัพยากรการแปลที่ช่วยให้ผู้แปลสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและคุณภาพของงานแปลให้ดียิ่งขึ้น กล่าวคือผู้แปลส่วนใหญ่มักจะประสบปัญหาการเลือกใช้คำหรือสำนวนในภาษาฉบับแปลให้เป็นธรรมชาติเช่นเดียวกับเจ้าของภาษา ปัญหาเรื่องความเข้าใจต้นฉบับที่เป็นเอกสารเฉพาะด้านในสาขาที่ผู้แปลอาจไม่มีความรู้ดีพอ หรือปัญหาการเลือกใช้คำและสำนวนให้สอดคล้องกับรูปแบบภาษาที่ใช้กันในสาขาเฉพาะด้าน ผู้แปลสามารถใช้คลังข้อมูลภาษาช่วยในการเลือกคำ (word choice) คำปรากฏร่วม (collocation) สำนวนภาษา (idiomatic expression) และระดับภาษา (register) ให้ถูกต้องและเหมาะสมกับลีลาการเขียน (style) และชนิดของตัวบท (text type) อีกทั้งช่วยทำความเข้าใจเนื้อหาของเอกสารต้นฉบับได้เป็นอย่างดี เพราะคลังข้อมูลภาษาทำให้ผู้แปลเห็นตัวอย่างคำและการใช้ในบริบทจริงในเอกสารต่างๆ ซึ่งพจนานุกรมทั้งหลายไม่อาจให้รายละเอียดได้มากเท่า (Bowker & Pearson, 2002; Partington, 1998; Mallikamas, 2001; Sinclair, 1992, อ้างถึงใน ปริมา มัลลิกะมาส และคณะ, 2549)

บาวเคอร์และเพียร์สัน (Bowker & Pearson 2002, pp.193-219) กล่าวถึงการใช้คลังข้อมูลภาษาเป็นทรัพยากรการแปลโดยแยกเป็นแต่ละประเภท ดังนี้

คลังข้อมูลภาษาเดียว (monolingual corpus) เป็นคลังข้อมูลภาษาที่สร้างง่ายที่สุดเหมาะสำหรับใช้ตรวจสอบคำศัพท์เพื่อให้แน่ใจว่าเป็นคำแปลที่ถูกต้องตามที่ผู้แปลคิดไว้จริงๆ สำหรับประโยชน์ในข้อนี้ ปริมา มัลลิกะมาส และคณะ (2549) ให้ความเห็นว่าในกรณีแปลภาษาไทยเป็นอังกฤษ คลังข้อมูลภาษาเดียวคือภาษาอังกฤษมักใช้ได้ดีเมื่อคำไทยหรือวลีนั้นมีคำแปลเป็นภาษาอังกฤษที่ค่อนข้างตรงตัวตามภาษาไทย (direct lexical equivalent) และผู้แปลสามารถค้นคำแปลที่เหมาะสมได้จากคลังข้อมูลภาษา ตัวอย่างเช่น ในการแปลวลี “เคลื่อนไหวในแดนลบ” คำว่า “แดน” ทำให้ผู้แปลนึกถึงคำแปล เช่น territory, zone, region, area แต่เมื่อผู้แปลค้นคำเหล่านี้ในคลังข้อมูลภาษาจะพบว่า territory ปรากฏร่วมกับ negative เป็น negative territory ในขณะที่ไม่พบคำว่า zone, region, area เกิดร่วมกับ negative

คลังข้อมูลภาษาเปรียบเทียบสองภาษา (bilingual comparable corpus) เป็นทางเลือกที่ดีสำหรับใช้เป็นทรัพยากรการแปล เพราะประกอบด้วยคลังข้อมูลภาษาที่มีลักษณะคล้ายกัน ตั้งแต่เนื้อหา ชนิดของตัวบท และวันที่ตีพิมพ์ จึงมีประโยชน์ต่อการแปลในแง่สามารถใช้หาคำเทียบเคียง (equivalence) หรือใช้หาคำแปลของศัพท์เฉพาะในวงการ เช่น ถ้ามีคลังข้อมูลภาษาเปรียบเทียบที่เป็นข่าวหุ้นหรือข่าวกีฬา ก็มีแนวโน้มที่จะพบคำแปลที่เป็นศัพท์เฉพาะใน

วงการนั้นๆ อย่างไรก็ตามอาจใช้ได้กับภาษาที่อยู่ในตระกูลเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เช่น อังกฤษกับฝรั่งเศส เป็นต้น แต่สำหรับภาษาคนละตระกูล เช่น อังกฤษกับจีน อาจไม่สะดวกเท่าเนื่องจากเป็นข้อมูลภาษาต้นฉบับทั้งคู่ จึงไม่สามารถเปรียบเทียบแบบประโยคต่อประโยคหรือข้อความต่อข้อความ (non-aligned) ข้อควรระวังในการใช้คลังข้อมูลภาษาเปรียบเทียบคือปัญหาเรื่อง “false friends” ซึ่งเป็นศัพท์ที่หน้าตาเหมือนกันหรือคล้ายกันแต่อยู่คนละภาษา อาจมีความหมายเดียวกันในบางนัย หรือมีระดับของความหมายต่างกัน หรือความหมายต่างกันไปเลยก็ได้ เช่น ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสใช้คำว่า sensible คนละความหมาย หากจะแปลคำว่า sensible จากภาษาฝรั่งเศสมาเป็นภาษาอังกฤษ ต้องใช้คำว่า sensitive เป็นต้น

คลังข้อมูลภาษาคู่ขนาน (parallel corpus) เป็นทรัพยากรการแปลที่ดีที่สุดสำหรับการหาค่าเทียบเคียงของคำศัพท์ แต่ปัญหาคือเป็นคลังข้อมูลภาษาที่สร้างได้ยาก เนื่องจากจะใช้งานได้ดีต้องมีเนื้อหา (subject matter) ชนิดของตัวบท (text type) และมีข้อมูลภาษาต้นฉบับและภาษาฉบับแปลที่เปรียบเทียบกันได้แบบประโยคต่อประโยคหรือข้อความต่อข้อความ (aligned) (ดูตัวอย่างคลังข้อมูลภาษาคู่ขนานในตารางที่ 2.10) แต่หากสามารถสร้างได้ก็จะเป็นทางเลือกที่ดีกว่าพจนานุกรมสองภาษา เพราะช่วยให้นักแปลเลือกใช้คำได้ถูกต้องกับบริบทเนื้อหาและตรงกับที่เจ้าของภาษาใช้กัน เช่น รู้ว่าควรเลือกใช้คำอะไรร่วมกับคำไหนในประโยค หรือผูกคำเข้าประโยคด้วยโครงสร้างไวยากรณ์แบบไหน จึงจะได้ความหมายที่ถูกต้องและเป็นธรรมชาติในภาษาฉบับแปล นอกจากช่วยให้ใช้ศัพท์ถูกต้องและคำปรากฏร่วมกันได้อย่างเหมาะสมแล้ว คลังข้อมูลภาษาคู่ขนานยังสามารถวิเคราะห์ลีลาการเขียน (writing style) ซึ่งช่วยให้ผู้แปลเลือกใช้ลีลาภาษาฉบับแปลที่สอดคล้องกับต้นฉบับอีกด้วย

2.4.3 คลังข้อมูลภาษากับการศึกษาวิเคราะห์คำปรากฏร่วม

จากที่ได้กล่าวมาแล้วในส่วนที่สองของบทนี้ว่า รูปแบบของการปรากฏร่วมกันของคำ (pattern of collocation) มีผลต่อความหมาย (meaning) และการแปล ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงการศึกษาคำปรากฏร่วมโดยใช้คลังข้อมูลภาษาในการวิเคราะห์ของพาร์ติงตัน (Partington, 1998) เฉพาะเรื่องคำพ้องความหมาย (synonym) และคำที่เป็น “เพื่อนเทียม” (false friends) เนื่องจากอาจมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

1. คำปรากฏร่วมและคำพ้องความหมาย

1.1 ทางเลือกในการใช้คำ พาร์ติงตัน (Partington, 1998, p. 29) กล่าวว่า คลังข้อมูลภาษาทำให้เห็นว่าคำคำหนึ่งสามารถใช้ในรูปแบบและความหมายอะไรได้บ้างเมื่อเกิดร่วมกับคำอื่นๆ ในบริบทต่างๆ กัน การเปรียบเทียบรูปแบบของการปรากฏร่วมกันบ่อยๆ ของคำที่เรียกว่า คำพ้องความหมาย (synonyms) ในคลังข้อมูลภาษา ประกอบกับการค้นหาในพจนานุกรมจะช่วยให้นักแปลและนักเรียนภาษามีคลังคำในการเลือกใช้สลับเปลี่ยนกันได้ตามความเหมาะสมของแต่ละข้อความที่มีลีลาการเขียนแตกต่างกัน กล่าวคือรู้ว่าควรจะใช้คำอะไรแทนคำไหนในบริบทหรือสถานการณ์ใดด้วยลีลาภาษาแบบใด เช่น ในพจนานุกรม *Cobuild* 1995 ระบุว่า sheer เป็นความหมายหนึ่งของ pure (= not involved or mixed with anything else) แปลว่า “บริสุทธิ์” หรือ “แท้” แต่จากการวิเคราะห์ตัวอย่างที่พบในคลังข้อมูลภาษาพบว่า sheer ไม่อาจใช้แทน pure ในความหมายนี้ในหลายกรณี เช่น ใช้ว่า pure wool “ขนสัตว์แท้” pure orange juice ได้ แต่ใช้ว่า sheer wool หรือ sheer orange juice ไม่ได้ (Partington, 1998, p. 40)

1.2 ความสัมพันธ์ของบริบทหรือรูปแบบการปรากฏร่วมกันของคำ คำสองคำจะมีความหมายเหมือนกันอย่างสมบูรณ์ (absolute synonym) ได้ มีทางเดียวเท่านั้นคือจะต้องมีความสัมพันธ์ของบริบทเหมือนกันทุกอย่าง (Cruse, 1986, อ้างถึงใน Partington, 1998, pp. 31-32) ซึ่งในความเป็นจริงแล้วแทบจะเป็นไปไม่ได้เลยที่จะพบคำพ้องความหมายแบบสมบูรณ์เช่นนี้ แต่คลังข้อมูลภาษาสามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของบริบทที่คำนั้นมีร่วมกันเป็นจำนวนมากๆ จึงทำให้มีโอกาสพบคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันมากจนสามารถใช้แทนกันได้และเห็นขอบเขตของบริบทที่ใช้แทนกันได้มากขึ้น ข้อมูลที่ได้นี้เป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับนักภาษาศาสตร์ นักแปลและนักเรียนภาษา ข้อมูลที่ได้จากการใช้คลังข้อมูลภาษาในการวิเคราะห์รูปแบบการปรากฏร่วมที่แตกต่างกันของคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันก็ให้ประโยชน์ในทำนองเดียวกัน นอกจากนี้แล้วคลังข้อมูลภาษายังใช้ศึกษาความสัมพันธ์ทางความหมายของคำลูกกลุ่ม (hyponym) และคำจ่ากลุ่ม (superordinate) จากบรรทัดคอนคอร์ดแดนซ์จะสังเกตเห็นว่าวลีซึ่งมีคำลูกกลุ่มอยู่ด้วยมีความหมายเดียวกับการใช้คำจ่ากลุ่มของคำคำนั้นแทนที่หรือไม่ เช่น *Cobuild* 1987 ระบุว่า absolute เป็นคำจ่ากลุ่มของ sheer (= complete แปลว่า “สมบูรณ์”) ซึ่งหมายความว่า absolute กับ sheer น่าจะใช้แทนที่กันได้โดยทั่วไป แต่คลังข้อมูลภาษาแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า sheer ไม่อาจใช้แทนที่ absolute ในกรณีที่เป็นความหมายทางการเมือง เช่น absolute majority, absolute monarch, absolute sovereignty ข้อมูลประเภทนี้เป็นประโยชน์สำหรับนักแปลที่ต้องการเลือกใช้คำให้เหมาะสมกับลีลาการเขียน

2. คำที่เป็น “เพื่อนเทียม” (false friends)

2.1 พาร์ติงตัน (Partington, 1998, p. 52) กล่าวว่า การแปลคำที่มีรูปศัพท์ในภาษาหนึ่งเหมือนหรือคล้ายกับอีกภาษาหนึ่ง แต่ใช้ในความหมายที่ต่างกันออกไป ที่เรียกว่า false friends นั้นมักเป็นปัญหาในการแปลเมื่อคำในภาษาหนึ่งมีความหมายแคบกว่าอีกภาษาหนึ่ง (เช่น คำว่า film ในภาษาอังกฤษ หมายถึงฟิล์มถ่ายรูปอย่างเดียว แต่ “ฟิล์ม” ในภาษาไทย หมายถึงฟิล์มถ่ายรูปและฟิล์มที่ล้างแล้ว) หรือเมื่อคำในภาษาหนึ่งมีหลายความหมาย แต่มีความหมายเดียวที่ตรงกับในอีกภาษาหนึ่ง หรือคำสองคำมีความหมายคล้ายกัน แต่มีระดับภาษา (register) หรือบริบททางวัฒนธรรมต่างกัน (เช่น คำว่า wine ในภาษาอังกฤษ แปลว่า “เหล้าองุ่น” เป็นความหมายทั่วไป แต่เมื่อเอามาใช้ในภาษาไทย คำว่า “ไวน์” อาจมีนัยประหวัดถึงความโก้เก๋ที่สะท้อนค่านิยมทางสังคม) คลังข้อมูลภาษาที่มีตัวอย่างการใช้จริงเป็นจำนวนมากจะช่วยให้การสังเกตความแตกต่างเหล่านี้ได้เนื่องจากสามารถเห็นแนวโน้มของบริบทหรือสถานการณ์การใช้ที่เหมือนหรือต่างกันได้อย่างชัดเจน

2.2 ความหมายเทียบเคียงและบริบทการใช้จริง การใช้คลังข้อมูลภาษาซึ่งมีตัวอย่างข้อมูลจำนวนมากๆ สามารถวิเคราะห์หาคำศัพท์คู่ไหนมีความหมายเทียบเคียงตรงกันเมื่ออยู่ในบริบทหรือข้อความแวดล้อมแบบไหน กล่าวคือทำให้เห็นรูปแบบการปรากฏร่วมที่พบบ่อยของศัพท์ทั้งสองนั้นว่ามีแนวโน้มที่จะใช้เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไรละเอียดยังไง เช่น การศึกษาคำว่า correct ในภาษาอังกฤษ และคำว่า correcto ในภาษาอิตาลีแล้วมักจะปรากฏร่วมกับคำประเภทใด มีคำอะไรที่ใช้เหมือนกันหรือต่างกันบ้างในการใช้จริงของเจ้าของภาษาแต่ละภาษา ข้อค้นพบเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อนักแปลเพราะเป็นการใช้ที่มีบริบทชัดเจนกว่าพจนานุกรมสองภาษา และทำให้เห็นแนวโน้มความหมายของคำ ซึ่งอาจปรับเปลี่ยนไปตามสิ่งแวดล้อมและกาลเวลา (Partington, 1998, pp. 48, 54-55, 63)

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าคลังข้อมูลภาษาสามารถใช้สืบค้นคำที่ต้องการ พร้อมทั้งแสดงบริบทที่เกิดร่วมกับคำคำนั้น จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการวิเคราะห์คำและความหมายที่ปรากฏในการใช้จริงตามบริบทต่างๆ และในกรณีที่มีการรวบรวมข้อมูลเปรียบเทียบระหว่างภาษาต้นฉบับกับภาษาฉบับแปลที่เรียกว่า คลังข้อมูลภาษาคู่ขนาน ก็จะช่วยวิเคราะห์ความหมายและรูปแบบของคำปรากฏร่วม รวมถึงกลวิธีการแปลและการปรับบทแปลได้

ในบทที่ 2 นี้ ผู้วิจัยได้กล่าวถึงการทบทวนวรรณกรรม ส่วนในบทที่ 3 ผู้วิจัยจะกล่าวถึงวิธีดำเนินการวิจัยต่อไป